

המשלה והשקילה

מסכת חייו ופעלו של החסיד התמים

הרב דובער (בערל) ע"ה

בוימגארטען

שליח הרבי למדינת ארגנטינה

~ תדפוס ~

תמונת הכריכה:

הרבי נכנס להתוועדות י' שבט תשל"ה, ומסתכל לעבר הרב בוימגארטען עם חיוך רחב
קרדיט: רבי דרייב

©

כל הזכויות שמורות
ברוקלין, תשפ"ג - שנת הקהל

ב"ה

פתח דבר

בשבח והודי' להשי"ת, לרגל שמחת נישואי צאצאינו החתן התמים הרב מנחם מענדל בוימגארטען שי' עם ב"ג הכלה המהוללה מרת שטערנא שרה תחי', בשעה טובה ומוצלחת,

הננו שמחים לכבד את המשתתפים בשמחת לבבינו, עם 'תשורה' מיוחדת - תדפיס של הספר '**המשלח והשליח**' - ובו מסכת חייו ופעלו של הרה"ח ר' דובער (בערל) ע"ה בוימגארטען, שליח הרבי למדינת ארגנטינה, וסבא רבא של החתן, העמל בימים אלו על הוצאת הספר לאור.

הסבא ר' בערל ע"ה - שלפני שבועיים היתה יום היארצייט המ"ה שלו (ט"ז אדר תשל"ח) - היה חסיד מקושר בלב ונפש לרבי מלך המשיח, ועל כל צעד ושעל היה כותב לרבי, שהראה חביבות מיוחדת למכתבים שלו. כתב ידו היתה יפה מאוד, ויכולת היתה לו לתאר ענין לפני הקורא מכתבו כאילו הדבר עומד ממש לנגד עיניו.

מהעתקי המכתבים ששמר לעצמו, נמצאים תחת ידינו למעלה מאלף עמודים (!) בכתב ידו ממכתביו לרבי, ועליהם העתק מענות קדשו, המגיעות לכמה מאות במספר, ובהם אוצר בלום של הוראות והדרכות הרבי בכל תחומי החיים.

הספר '**המשלח והשליח**' תכלול בתוכה כל המכתבים של הסבא בצורתם המקורית, יחד עם מענות הרבי שעליהם, בתוספות מבוא למכתבי כל שנה, שתבאר את תוכנם של המכתבים, ומפתחות. כמו כן, יצא לאור בעזה"י ספר של סיפורים אודות הסבא ר' בערל, שנערך על פי ראיונות קרובי המשפחה, ועשרות מכיריו וידידיו. בתשורה הנוכחית, נכללו המכתבים משנת תשי"ד, ומבוא להם.

אנו מודים לכל אלו שעזרו לנו עד השתא, וכן לכל אלו שיעזרו לנו מכאן ולהבא, ובהקדמת הספר, יבואו אי"ה שלמי תודתנו לכל אחד בפרט. אמנם רצוננו להביע הכא הכרת הטוב מיוחדת לאלו שהואילו לעזור בהגהת גוף המכתבים הנדפסים כאן: התמים מנחם מענדל שי' בוימגארטען, בן דודו של החתן, והרה"ת יוסף יצחק שי' שאער, ידידו של החתן. וכן להרה"ת לוי יצחק שי' גינסבערג, בן דודו של החתן, על עיצוב הכריכה הנהדרה.

תודתינו העמוקה והלבבית נתונה במיוחד לסב החתן הרה"ח ר' פנחס שלמה שו"ב בוימגארטען שי', על שהקדיש שעות רבות מזמנו לשבת ולדבר עם החתן יחי', והעניק לו עצתו הנבונה והדריכו בכל פרטי עריכת והכנת הספר לדפוס.

יתן השי"ת לו ולרעייתו סבתא של החתן מרת רבקה גיטל תחי', אריכות ימים ושנים, מתוך בריאות הנכונה ונחת רוח רב מכל יוצאי חלציהם יחיו, עד ביאת גואל צדק במהרה בימינו.

נבקש את כל אלו שיש להם מכתבים, זכרונות, תמונות, וכו', אודות הרב בוימגארטען, לכתוב בהקדם אל כתובות הדוא"ל: mendelbaumgarten@gmail.com או למספר הטלפון: 570-982-9341. זכות הרבים תלוי' בהם.

ידועים דברי קודש כ"ק אדמו"ר הריי"צ בחתונת הרבי, טרם פתחו את הדרוש "לכה דודי" באולם הישיבה "תומכי תמימים" בעת הקבלת פנים. וזה לשון קדשו:

"ידוע ומפורסם אשר בעת שמחת נישואין קומען נשמות האבות מן העולם האמת, ביז ג' דורות למפרע איז בכל ישראל, און פראן וואס מער און מער, וואס אין דעם איז מדריגות שונות, ובתור הזמנה לנשמות הצדיקים הוד כ"ק אבותינו רבותינו הק' אשר יבואו אל החופה ולברך את הזוג וועט מען איצט ריידין א חסידות . . האומר שמועה בשם אומרו יהא רואה כאלו בעל השמועה עומד לנגדו" (סה"מ קונטרסים ח"א לה, ב).

ובשיחה משנת ה'תנש"א אמר הרבי (יחידות חתנים וכלות ביום ז"ך כסלו, נדפס ב'תורת מנחם' ה'תנש"א ח"ב עמוד 54):

"ועוד ועיקר, קול של שמחה גדולה שבאה הגאולה האמיתית והשלימה, "הנה זה בא", הנה בא משיח צדקנו, ויחד עמו באים כל בני ישראל, כל אחת ואחת עם המשפחות שלהם, כולל גם "הקיצו ורננו שוכני עפר", שגם הם משתתפים בשמחת החתן והכלה - כמובא בספרי חסידות, שבשמחת נישואין באים גם שלשת הדורות שלפנ"ז להשתתף בשמחת נישואי נכדיהם וניניהם מתאים להכוונה וכו".

ובודאי גם על ידי הדברים הנדפסים כאן יהיה בעל השמועה עומד לנגדינו ומשתתף בשמחתנו, ומברך את הזוג בברכת מזל טוב וחיים מאושרים בגשמיות ורוחניות, ואנו תקוה שישתתף גם בגוף, "והקיצו ורננו שוכני עפר", כדברי הרבי המובאים לעיל.

הא-ל הטוב הוא יברך אתכם ואותנו, בתוך כלל אחינו בנ"י יחיו, בברכות מאלופות מנפש ועד בשר, ונזכה לגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו בקרוב ממש.

כ"ח אדר, ה'תשפ"ג, שנת הקהל

ברוקלין נ.י.

מוקיריהם ומכבדיהם

הורי הכלה

הרב גיל ושושנה חמי

הורי החתן

הרב יוסף יצחק בוימגארטען

מרת דבורה שרח שוויי

מבוא

למכתבי שנת תשי"ד

מפתח פרקי המבוא:

1	א. עשר שנים של שליחות
4	ב. איגוד 'שיל"ה'
9	ג. תניא בסמינר JTS
14	ד. משפיע לבחורים ואברכים
17	ה. פרנסה גשמיית ורוחניית

א. עשר שנים של שליחות

מכתבים לרבי והעתקתם

כחסיד מקושר לרבי בכל נימי לבו ונפשו, היה הרב בוימגארטען כותב בתדירות גבוהה לרבי מכתבים ודוחו"ת מפורטים, הן מפעולותיו בתפקידים שהוטלו עליו על ידי הרבי בענייני הפצת היהדות, והן מעניינים הפרטיים בחיים שלו ושל תלמידיו ומושפעיו. במכתביו היה הרב בוימגארטען שואל ומבקש מהרבי ברכות, עצות והדרכות, במקום שהיה מסתפק אם הוא פועל ועושה כפי רצונו של הרבי.

בודאי שכך נהג מראשית נשיאותו של הרבי, ביום יו"ד שבט תשי"י, ואף קודם לזה, כאשר היה כותב לרבי הריי"צ זצקללה"ה נבג"מ זי"ע.

אך מאיזו סיבה, מכתביו הראשונים של הרב בוימגארטען לרבי שהגיעו לידינו, הם מאחרי חג השבועות תשי"ד ואילך. כנראה, שמאז התחיל לשמור העתק מכתבים אלו, והעתיק גם מענות הרבי, שנרשמו על צד המכתב.

שיחת חג השבועות תשי"ד

מעניין ביותר הדבר, שהמכתבים הראשונים של הרב בוימגארטען לרבי שהגיעו לידינו, הם (כנזכר לעיל) מהתקופה שלאחרי שיחת הרבי חג השבועות תשי"ד, בה שיבח הרבי התקשרותו של הרב בוימגארטען, בכך שנשאר נאמן ומסור לשליחות שקיבל מהרבי הריי"צ - כעשר שנים קודם לכן - להשתדל לקרב בחורים מ'עולמ'שע ישיבות' לחסידות, ומאז, פעל הרב בוימגארטען בשליחות זו במסירה ונתינה, ללא הפסק.

בשיחה מאריך הרבי לבאר, שהעילוי שנפעל במשה רבינו על ידי מתן תורה, היתה ההכרה במעלת אנשים פשוטים, דהיינו, שאפילו מי שעוסק בעניינים נעלים, אין מעלתו מגיע לידי מי שעושה לעוד יהודי טובה גשמיית או רוחנית.

באותה התועדות של שבועות שנת תשי"ד, ממשיך הרבי לתאר, בחר הרבי הריי"צ בשלש אנשים, אחד מהם למדן גדול, הן בנגלה והן בחסידות, השני היה ממוצע, והשלישי היה פחות יותר. בפועל, רק השלישי עסק בשליחות שקיבל מהרבי הריי"צ, ובוזו הוכח המעלה של אנשים פשוטים.

הרבי ממשיך ואומר, שה'איש פשוט' הנ"ל אכן עוסק בשליחותו בנאמנות, אך עדיין אין לו פרנסה, בכל זאת, מן הסתם ימשיך לעסוק בשליחות, ביתר שאת וביתר עוז. וכעת (בשנת תשי"ד), אחרי עשר שנים של פעילות, כבר רואים את הפירות מפעולותיו, ומכיון ששלוחו של אדם כמותו, בכל מקום שהוא הולך, הולך

הרבי יחד איתו!

[חשוב לציין, ששיחה זו נאמרה אחרי שבחורף שנת תשי"ג (ביום כ"ב טבת), הי' הרב בוימגארטען מעורב בתאונת דרכים חמורה, בה שבר את שני רגליו, ונשאר כלוא בבית הרפואה מספר חדשים.

כמובן שבתקופת החלמתו הארוכה, לא היה לו ממה להתפרנס, ומצב הפרנסה אצלו היה דחוק מאוד, עד כדי כך, שהרבי בעצמו שלח אז עבורו סכום נכבד של כסף].

מיד אחרי שבועות, כנראה הגיעו דברי הרבי לאוזניו של פרופסור זלוטניק (ראה אודותו להלן, שהרב בוימגארטען למד איתו שיעור שבועי), והוא שאל את הרב בוימגארטען, היתכן שהרבי תיארו בתור למדן ומשכיל קטן...

הרב בוימגארטען העביר שאלה זו אל הרבי, וזכה לתשובת הרבי: "לא כך אמרתי, אלא שאין הג' שווים בזה, וישנו יותר וישנו פחות הימנו".

יחס מיוחד מאת הרבי

אחרי כל הפעולות שהרב בוימגארטען עשה למען הרבי - עד כדי שהרבי התבטא עליו בשלהי מנ"א תשי"ד ("כאשר יצאתי עם חאדאקאו על המדרגות, הביט כ"ק אד"ש על שנינו, ואמר בצחוק"): "2 גרויסע העלדען [= שני גיבורים גדולים], שזהו ביטוי נדיר ביותר -

בכל זאת, היה הרב בוימגארטען מבטא במכתביו את גודל התבטלותו לרצון קדשו של הרבי:

"ובזה להודיע לכ"ק אד"ש, שכל מחשבותי והצעותי הם רק בדרך אפשר, ואני כותב ומציע רק שאני יודע שכך רצונו הקדוש של כ"ק אד"ש, ואחרי כל הדברים האלה, לא נעשיתי יש ומציאות מכל זה יותר ממה שהייתי מקודם כל זה. ובאם שדבר מה לא ישרה בעיני קדשו, נא להודיעני, כי כל זה אך למען עשות נחת רוח לכ"ק אד"ש, וכמבואר בדא"ח, שבשמחת האדון ישמח גם העבד וכו' [הרבי הקיף את התיבות "לכ"ק אד"ש", והוסיף "להשי"ת"]".

בעוד מכתב לרבי כותב הרב בוימגארטען: "והנה לתקופת השנה אבקש, שיזכור נא כ"ק אד"ש, שלא נתחנכתי מעודי, בחינוך אשר ילמדוני איך לכתוב, ואיך להציע ענינים לפני כ"ק אד"ש, והנני יודע ברור, שכתבתי והצעתי ושאלתי הכל בלי סדר כפרא אדם, אבל זה המיטב והאידיית שלי, וידע נא כ"ק אד"ש, מיט וועמען ער האט צו טאהן [= עם מי הוא מתעסק], ויברכני נא, שאיך שיהי', אזכה אז דורך מיר זאל זיך דורכפיהרען די כונה בשלמות, און מיר זאל ניט שאדען ברוח וגשם,

ואזכה להתעסק רוהיגעהייט [= שדרכי תתבצע הכוונה בשלימות, ולא יבוא לי נזק ברוח וגשם, ואזכה להתעסק בשלוה], מתוך נחת הרחבה והרוחה, בלי עגמת נפש".

הרבי גם ביטא יחס מיוחד למכתביו של הרב בוימגארטען, ואף שבדרך כלל במשך חודש תשרי, נהג הרבי שלא לענות על מכתבים, בכל זאת, הורה הרבי מהרב בוימגארטען לכתוב גם בימי תשרי, והרבי גם ענה עליהם.

ב. איגוד 'שיל"ה'

מוסד של"ה

אחת מפעולותיו החשובות של הרב בוימגארטען בתחום הפצת המעיינות, היתה עבודתו באיגוד "שיעורי לימוד הדת", או בקיצור "שיל"ה". מטרת האיגוד היתה, לפעול על ילדים מבתים שאינם עדיין שומרי תומ"צ להיכנס לשיבה, וגם לפני זה, ללמוד עמהם תורה, ולקיים איתם מצוות מעשיות.

ארגון "של"ה" המסורתי (והוא ראשי תיבות "שעה לימוד הדת"), שנתייסד בקיץ שנת תש"ד, עמד תחת ניהולו של הרב יעקב יהודה ע"ה העכט, והתמקד בעיקר בפעולה עם ילדי בתי-ספר עממיים יהודים, שעה אחת בכל יום רביעי¹.

הרב בוימגארטען המשיך את הקשר עם תלמידיו, ולמד איתם גם לאחר שהתבגרו וסיימו את לימודיהם בבתי ספר העממיים. גם עם תלמידיו שכבר נכנסו ללמוד בישיבות לא חב"דיות, המשיך ללמוד ולקרובם לתורת החסידות.

מלכתחילה, לא נכנס זה תחת דגל של"ה באופן רשמי. אך בסוף שנת תשי"ד, הציע הרב בוימגארטען לרבי, לבקש את הרב העכט לפרסם על הרדיו "שבמקום פלוני ובשעה פלונית, מלמד פדגוג ידוע ומפורסם, לימודים פלונים ופלונים באנגלית, הכל חנם אין כסף ... ועי"ז יתוספו ספסלים בשיל"ה, וגם ממילא יכנס כ"ז תחת הדגל של שיל"ה באופן אופיציאלי". וע"ז ענה הרבי "כדאי" (ואכן הודיע הרב בוימגארטען לרבי במכתבו הבאה: "ע"ד הראדיא, התדברתי עם רי"י העכט, ואמר שיפרסם").

הרב בוימגארטען המשיך לעסוק ולפעול באיגוד זה, ושמר את הקשר עם תלמידיו המבוגרים, עד לנסיעתו לארגנטינה בראשית שנת תשכ"ג. אלא שבינתיים ערך גם כמה נסיעות בשליחות הרבי למדינות שונות: איטליה, ארגנטינה, ועוד מקומות.

זמן ותוכן הלימוד

עם תלמידים אלו למד הרב בוימגארטען שלש פעמים בשבוע, בזמנים שהיה פנוי מהעסק שלו, ובלשונו: "ביום הש"ק או ליל ש"ק, וגם עוד ב' לילות בשבוע, הנני לומד עם תל' שיל"ה".

זמן הלימוד, ארך כשלוש-ארבע שעות, ותוכן הנלמד, היה קיצור שולחן ערוך

(1) על כך, ראה בארוכה בספר "של"ה" (מרכז לעניני חינוך, תשס"ו).

בהלכות הנוגעות לעניינא דיומא, כגון הלכות ג' השבועות, ראש השנה ועשרת ימי תשובה, וכדומה.

כן היה גם שיעור קבוע במשניות, ועם חלק מהתלמידים – אלו שהיו שייכים לזה – גם שיעור בגמרא, וכפי שהרב בוימגארטען דווח לרבי "התל' דשיל"ה שלומדים גמ', מצליחים בלמודם ת"ל. וחסר עצה הנני אודותם, איך להמשיכם שילמדו יותר, שהלא העטליכע שעה [= השעות הספורות] פ"א בשבוע, בודאי אינו מספיק וכו'".

יסודות היהדות וחסידות

בתוך שיעורים אלו של משנה-הלכה-וגמרא, עירב הרב בוימגארטען גם יסודות כלליות של היהדות והחסידות.

[ולדוגמא:

כאשר למדו הלכות עשרת ימי תשובה, כתב: "הסבכתי בזה הרבה משיחות, ומדא"ח, ומדרכי החסידים, ומהל' תשובה מהרמב"ם" (והרב בוימגארטען ממשיך לתאר במכתבו לרבי, איך שלמדו ההלכה שלא לאכול פת פלטר לפחות בעשרת ימי תשובה, ומזה סיבב את השיחה אודות מאכלים כשרים בכלל).

כשלמדו המשנה האחרונה דמס' קידושין, דיבר "אודות ... שמדריגת יחידה נתגלה רק בעת מס'י"ג, וענין אהבה מסותרת, שהיא הסיבה למס'י"ג דכל ישראל, אף מהקל שבקלים ...".

היחס מהרבי

הרב בוימגארטען זכה ליחס מיוחד מהרבי גם בנוגע לארגון זה:

הרבי כותב, במכתב מראש חודש אדר ראשון תשי"ד, ל"חברי איגוד שילה, ד' עליהם יחיו", שקיבל את הידיעה מהרב בוימגארטען אודות סיומם משניות מסכת ברכות, ומסביר באריכות ענין התחלת המסכת מ"ערבית" בעבודת האדם.

בתחילת חודש אייר תשי"ד, הוסיף הרבי לדבר שיחה מיוחדת בפני תלמידים אלו שבקבוצת הרב בוימגארטען.

באותה שיחה, מאריך הרבי אודות החשיבות של שנות הנעורים, אז מקבלים את הכוחות על כל החיים, והכח מגיע מלימוד התורה, שענינה לימוד והוראת דרך איך שכאו"א יכול להיות מורה דרך ומנהיג ("לידער") בסביבתו, והנהגה על פי תורה וקיום המצוות מעשיות, הוא הכלי האמיתי לחיים מאושרים.

הרבי מסיים את השיחה הזו, במשפט מעניין מאוד: "מזמן לזמן – מתקיימת כאן

התוועדות. ובכן: בואו לכאן ונתוועד יחד, נשיר יחד ונרקוד יחד. בואו עם הבשורה הטובה – שהנכם נמצאים כבר לאחר המלחמה הפנימית, וניצח צד הקדושה".

ואכן אנו מוצאים, שהרב בוימגארטען שם דגש מיוחד להביא את תלמידיו להסתופף בצל הרבי, וכפי שכותב אודותם "וגם מבקרים לעתים תכופות בחצרות קדשינו, ובאים להרבה ההתוועדות שמופיע בהן כ"ק אד"ש".

דרכי הקירוב

התלבטות קשה היתה להרב בוימגארטען, מהו האופן הנכון לקרב ולהדריך את תלמידיו בשמירת המצוות מעשיות, שכן היו אלו שאהבו את הלימוד, אך בשום אופן לא הסכימו להניח תפילין, וכדומה.

לתלמיד אחד כזה שמיאן להניח תפילין, הגיד לו הרב בוימגארטען את האמת כמו שהוא: "ברור אצלי בבירור גמור, שעדי ... לא יתחילו להניח תפי', לא יהי' להם שום גישמאק בלימודיהם ... שזהו הכלי האמתית לרכישת היהדות והתורה".

לאידך, בענינים מסויימים אחרים, הקיל להם הרב בוימגארטען, כגון בעניני אבילות תשעת הימים.

כאשר רב אחד בשם "ד.", הגיע לשיעור של הרב בוימגארטען, והוכיח את התלמידים שהנחת התפילין שלהם לא שוה כלום, כל שאינם מקפידים גם על צניעות (וכדומה), שטח הרב בוימגארטען טענה זו לפני הרבי, וקיבל המענה ש"יש להסבירם אשר כל מצוה גוררת ומסייעת לעוד מצוה".

ועל דאגתו של הרב בוימגארטען, אולי שתיקתו נחשבת כהסכמה למעשיהם הלא-טובים, ענה הרבי "שב ואל תעשה עדיף", כלומר, שיש להשתדל לפעול איתם בעיקר באופן חיובי.

הרבי חזר והדגיש עמדה זו, בנוגע לשאלה! אם תלמיד המחלל שבת ישתה את היין של הרבי, במענה ש"אדרבה ישתה".

[כמו כן קיבל הרב בוימגארטען הדרכה נוספת מהרבי, כאשר כתב אודות פגישה עם תלמידיו בחג השבועות בה "זמרנו איזה ניגונים, ודברתי אודות הקביעות, ושיתוספו ספסלים וכו'". בכתבו אודות פגישה זו, מעיר הרב בוימגארטען אודות ה'מנין' של איגוד שיל"ה (שכנראה נתייסדה בשנת תש"ח), שבנוגע לבברכת כהנים, אינם מתנהגים כפי ההלכה. ועל זה קיבל תשובת הרבי ש"צריך להיות על פי דרכי אנ"ש, ויכול לתקן עתה"].

(1) גוף ופרטי השאלה לא הגיע לידניו.

התלמיד 'מ.פ.'

אחד מתלמידיו של הרב בוימגארטען באיגוד שיל"ה, היה התלמיד 'מ.פ.', שכנראה הושפע ממנו עמוקות, ונתקרב כל כך ליהדות, עד שנכנס לשיבת 'בנה', בה התקיימו גם שיעורי ערב עבור תלמידים מתחילים¹.

הדברים הגיעו לידי כך, שבסוף שנת תשי"ד, חפץ מ.פ. כבר להירשם בשיבה רגילה. אך כשהרב בוימגארטען כתב על כך לרבי בחודש סיון, קיבל מענה ברור ש"לפי מצבו [= של מ.פ.] ומצב אביו – לעת עתה מוקדם".

אולם בחדשים הבאים כבר דווח הרב בוימגארטען לרבי אודותו, ש"ת"ל שעושה חיל בלמודו אצלי, וכן הוטבה גם הנהגתו". ולכן עלתה ההצעה עוד הפעם שיכנס לשיבה. אך עדיין היתה התלבטות קשה, באיזה ישיבה יתקבל (ובתו"ת לא היו מקבלים אותו, כי הוא תיכנן ללכת לקולדו').

לכן, השתדל הרב בוימגארטען מאוד להכניסו לשיבת ר' חיים יוסף², שנועד גם הוא עבור תלמידים מתחילים. ומעלה נוספת בשיבה זו, שהמשגיח רוחני הי' התמים הרה"ח ר' מ"מ פלדמן, ידידו של הרב בוימגארטען. אחרי ההשתדלות גדולה עם הוריו של מ.פ., הצליח הרב בוימגארטען לשכנעם, ונכנס לשיבה.

בהמשך, השתדל הרב בוימגארטען לפעול דרך תלמיד זה, שינאמו חסידי חב"ד בטמפל קונסרבטיבי, בו הי' אותו תלמיד מנהל ארגון צעירים, להשפיע על הצעירים שם ולקרובם ליהדות. אך הדבר לא יצא לידי פועל, בפרט כי הי' שאלה גדולה של חילול השם להיכנס לטמפל קונסרבטיבי.

העמיד תלמידים הרבה

מתלמידי שיל"ה שהרב בוימגארטען השתדל עמהם במיוחד, ומוזכרים בשמם במכתבי שנה זו, הם:

התלמיד "א.", שהרב בוימגארטען התעסק עמו, וגם כתב אודותו לרבי, על הקשיים שלו במציאת שידוך מתאים.

התלמיד ברוס ק., הרב בוימגארטען דווח לרבי אודותו, ש"ת"ל נעשה אצלו הזוה ככל עניו".

התלמיד "ב.", שהוא ואחיו הצעיר נהפכו ע"י הרב בוימגארטען לשומרי תומ"צ גמורים (אלא שלא נשארו חסידי חב"ד, דבר שהעיק להרב בוימגארטען מאוד

1) עוד אודות ישיבה זו ראה 'הפרדס' – ספר היובל' עמוד 413.

2) נוסד בשנת תרצ"ט ע"י ר' שלמה גאטליב, ונועד עבור תלמידי קולדו, שרצו ללמוד תורה בשעות אחה"צ (ראה 'הפרדס' – ספר היובל' עמוד 411).

במשך כל השנים). נזכר הרבה במכתביו של הרב בוימגארטען עד שנת תשכ"ג (כשנסע לארגנטינה).

התלמידים הערי בלאקמאן, ופינחס ('פיל') מאליונסקי, תלמידים של פרופסור גוטקינד (ראה אודותו להלן), שהרב בוימגארטען השפיע עליהם להניח תפילין, ובכלל קירבם הרבה לתומ"צ.

התלמיד יוסף קאפלאן, שכמו מ.פ. הי' גם תלמיד במוסד 'בנה'. הרב בוימגארטען מזכירו לפני הרבי לטובה כשניזק ממשחק, והוכנס לבית הרפואה במצב קריטי, אך ב"ה אחר כך הוטב מצבו.

עוד מפעולותיו של הרב בוימגארטען עם תלמידי של"ה, ראה במבוא למכתבים משנות תשט"ו-תשכ"ב, ובמפתחות הספר.

ג. תניא בסמינר JTS

ביקור יחידים

כאחת מפעולותיו בהפצת היהדות, היה הרב בוימגארטען נוסע פעם בשבוע בשליחות הרבי אל ה-JTS [= Jewish Theological Seminary] במנהטן¹ – סמינר להכשרת 'רבנים' קונסרבטיבים, למסור שם שיעור חסידות בספר התניא.

אם ישאל השואל, מה לחסיד חב"ד בין קונסרבטיבים?

הרב שמואל לו שי', שליח הרבי לאנגליה, וידידו הטוב של הרב בוימגארטען, מספר, ששיעורי תניא הללו שבהסמינר היו מתקיימים רק בחדרי התלמידים, ולא באופן רשמי.

בכל זאת, בשנת תשט"ו, כאשר נתחדש החרם נגד הקונסרבטיבים, חשש הרב בוימגארטען שוב שהדבר יהווה חילול ה' גדול שיחשבו שרב מחב"ד משתתף כביכול בשיטת הסמינר הקונסרבטיבית.

הרבי ענה, הרי הנך הולך רק לבקר יחידים שבהסמינר, ואין זה באופן רשמי, "און אז מען טרעפט זיך, ווער זאגט אז מען דארף רעדן וועגן יאפאנעזישער פאגאדעס"², הרי אפשר לדבר גם דברי חסידות!

סכנה רוחנית

יצויין, שאף שבאופן רשמי היתה הסמינר קונסרבטיבית, רבים מפרופסוריה ותלמידיה בחייהם הפרטיים היו שומרי תומ"צ.

בכל זאת, ראה הרב בוימגארטען את הסכנה הרוחנית הנשקפת מההתערבות עם אנשים כאלו, שבמקום להשפיע עליהם, אפשר חלילה להיות מושפע מהם, וכמו שכתב לרבי לפני כניסתו ליחידות יום הולדתו בשנת תשי"ד:

"הן אמת, שהרבה זמן הנני מבלה על עבודת הקירוב ... צריך אני לחינוך דעת ולימוד בינה, שיהי' כפי הכונה ושתפעול פעולות הראויים ... ולפעמים יכולים, תחת להשפיע עליהם, להיות נמשך בתריהם, כמו שממש אירע להאחד, שמטייל על הבארדוואלק [= הטיילת] על שפת הים, עם איזה נערות מלובשות בבאדע קאסטימען [= בבגדי רחצה], וכשמוכיחים אותו, עונה שמקרבו, ושזהו נכנס

1) נודעה גם בשם "שעטער'ס סמינר", על שם מייסדה.

2) = וכאשר נפגשים, מי אומר שהיבים לדבר על מזג האויר ('פאגאדע' בלשון רוסית) היפנית.

בעבודת הכלל שלו. ואף שאני שואל הרבה מאת כ"ק אד"ש, מ"מ, הלא א"א לשאול את הכל, וצריכים ברכה מיוחדת מען זאל ניט אראפפאלען [= שלא ליפול (ברוחניות)]."

הרבי אכן נתן לו ברכה ועידוד מיוחד: "דברים אלו הם מרה שחורה, וחבל לחשוב אודותם ולענות אודותם. הרי איננו יותר מבן-אדם, לפעמים עושים לצד אחד, ולפעמים לצד השני, אך לבסוף הדבר מתיישר. צריכים לפעול, והקב"ה יעזור שיתנהל בדרך הישר".

בעל פה נמסר, כי הרבי ענה להרב בוימגארטען על שאלה (מעין) זו "אז מען פאלגט, פארקריכט מען נישט". כלומר, כאשר מציינים לדברי הרבי, אז אין שייכים חששות הנ"ל.

הוראות פרטיות

הרב בוימגארטען קיבל מהרבי הוראות פרטיות בנוגע ללימוד החסידות בהסמינר. ומהם:

א. במה צריכה להיות עיקר ההדגשה בעת שיעורי החסידות. על זה ענה הרבי: "אודות השאלה דלימוד חסידות בהסעמינאר ... שם לא נוגע כ"כ ההשכלה, כי אם השיחות הכלליות בענינים שהנך מדבר שם".

ב. שלא יהי' להרב בוימגארטען שום אחיזה בממון בנוגע הלימוד בסמינר, הרבי לא הרשה לו אפילו למכור ספרי חסידות שם, רק הורה שמישהו אחר ימכור.

עבודה קשה

מסירת השיעורים בסמינר, לא הוגבל לשיעור חסידות פעם בשבוע, כי היה צריך גם לשמור על התמדת הקשר עם התלמידים והפרופסורים, ועם חלקם - לקבוע שיעורים פרטיים וכדומה. זו היתה עבודה קשה ביותר, כפי שתואר הרב בוימגארטען:

"זוה ענין מסוכן, שדורש אז מען זאל ליגען אין דעם [= להיות מונח בו], לא רק שצריכים ללמוד, כ"א צריכים לצלצל לכאו"א, ולדרוש בשלמו הטוב, ולעוררו לבוא אל השעור. ופעמים האט מען צו טיף דערלאנגט [= שנותנים תוכחה יתר על המידה], ואח"כ צריכים לפייס וכו'".

הרב בוימגארטען קבע שלוש שיעורים בשבוע עם תלמידי ופרופסורי הסמינר, וכפי שדווח לרבי "בליל אור ליום ב', עם גוטקין וכת דילי'. בליל אור ליום ה', בסעמינאר. יום ו' עש"ק, מוקדש עפ"י הרוב עבור זלאטניק".

האחים זלוטניק

פרופסור דוב זלוטניק, נולד בשנת תרפ"ה בשכונת קראון הייטס, ולמד בבחורות בשיבת תורה ודעת. מגיל ט"ו ואילך למד בבי"ס גבוה, ושירת אח"כ למשך כמה שנים בצבא ארה"ב. אח"כ נכנס ללמוד לאוניברסיטת קולומביה, ובשנת תש"י, הלך משם ללמוד בסמינר JTS שבמנהטן (אף שבחיי הפרטי היה שומר תומ"צ, כנ"ל בנוגע לתלמידי הסמינר).

בהיותו תלמיד בJTS, היה זלוטניק חוזר לביתו בקראון הייטס, שם הכיר כמה מחסידי חב"ד, והי' לומד איתם גמרא (אחד מחבריו הטובים ביותר הי' התמים הרה"ח חיים צימנט ע"ה).

אחר נישואיו, עוד בהיותו תלמיד בסמינר JTS, קבע זלוטניק עם הרב בוימגארטען לימוד גמרא בכל יום ערב שבת. מובן, שתוך כדי הלימוד היו מדברים ביניהם גם בעניני יהדות השקפה וכדו'.

בשבועות תשי"ד – ראשית תקופת המכתבים שלפנינו – התחיל הרב בוימגארטען ללמוד עמו גם תורת החסידות, כמו שמדווח לרבי "ביום עש"ק נשא העבר, הי' הפעם הראשון שלמדנו דא"ח אני והוא – ויה"ר שיהי' התחלה טובה בפומ" – הלמוד הי' פרק א' דשער היחוד והאמונה, למדנו הפרק משך ג' שעות". בהמשך השנים הבאות, היו תקופות שלמדו ביחד רק גמרא, והיו תקופות שלמדו גם חסידות.

הרב בוימגארטען היה מקרב אותו לרבי, והיה כותב כל עניניו של זלוטניק לרבי – כמובן בלתי ידיעתו – והרבי התעניין עליו הרבה, כפי שאפשר לראות ממכתבי הרבי להר"ח צימנט, וכן מהמענות במכתבים שלפנינו (במיוחד אודות המשרה שזלוטניק קיבל לקראת ימים הנוראים דשנת תשט"ו, הרבי עורר את הרב בוימגארטען להשתדל שזלוטניק לא ישתמש ברמקול בעת נאומיו, וכן שלא יפסיק בנאומיו בין תקיעת שופר למוסף).

זלוטניק נעשה אח"כ לרב קונסרבטיבי בבוסטון, שם המשיך את ידידותו ולימודו עם הרב חיים צימנט שהתגורר שם.

קשר זה של זלוטניק עם חב"ד, עורר אותו גם להשפיע על בני קהילתו ולקרוב יותר לשמירת התומ"צ, עד שב'טמפל' שלו תיקן בכל יום ראשון 'תפילין קלוב', והיו הרבה יהודים מגיעים להניח תפילין.

פעם אחת, סידר זלוטניק ב'טמפל' שלו פגישת 'ליל חב"ד', והגיעו מניו יורק הרב

בוימגארטען והרב צבי גנזבורג ע"ה¹.

בהמשך, חזר זלוטניק לסמינר לכהן כפרופסור בתלמוד, עד שעשה עלייה לארץ ישראל, ונפטר שם באלול תשע"ד.

הרב בוימגארטען התעסק גם עם אחיו של דוב זלוטניק, שמואל, והשפיע עליו ללמוד בתומכי תמימים למשך תקופה, וגם ניסה להשפיע עליו שלא ללכת לקולדז'. וכשראה שבתומכי תמימים אינו לומד, הציע לרבי שאולי יותר טוב שילמד בשייבה ר"ח יוסף, אך מצד השני, התלבט "האיך אייעץ או אשתתף עם עזיבת תו"ת, בודאי תו"ת עם כל... יותר טוב אלף פעמים ככה מכמו האחרים, מכיון שהנשיאים נושאים רנה ותפילה וכו'".

עוד אודות פעולותיו של הרב בוימגארטען עם האחים זלוטניק, ראה במבוא למכתבים משנות תשט"ז-תשכ"ב, ובמפתחות הספר.

פרופסור גוטקינד

פרופסור עריק גוטקינד, נולד וחי רוב שנותיו בברלין, ונודע שמו לשם ולתהלה בתור פרופסור מומחה בתורת הפילוזופיה. גם היתה לו התענינות גדולה בתורת הקבלה. בשנת תרצ"ג, בהיותו קרוב לבן שישים, היגר לארה"ב, ונעשה פרופסור בסמינר JTS.

בשנת תשי"ב, חיבר ספר בשם "ובחרת בחיים: הצהרת התנ"ך להתקוממות", בה מרבה לתאר בארוכה את ההשקפה הפסולה שלו, שעיקר התורה אינה קיום מצוות מעשיות ח"ו (אגב, בשנת תשי"ד, קיבל מכתב תגובה לספרו מהפרופסור הנודע אלברט איינשטיין). השקפה זו לא שמר גוטקינד לעצמו, אלא היה מלמד אותה גם לתלמידיו שבסמינר.

הרב בוימגארטען, שהיו לו תלמידים בהסמינר, חלקם בוגרי מסגרת של"ה (ראה לעיל פרק 'איגוד שיל"ה'), השתדל להשפיע לטובה על פרופסור זה ותלמידיו.

זה היה גם בהוראת הרבי, שקירב מאוד את גוטקינד, וכתב לו מכתבים, ושלח לו לעקאח, וכו', וכמו שהרב בוימגארטען בעצמו מתאר "שיודע אני שכ"ק אד"ש מחזקו ומקרבו". ואף שהדפיס ספר ובו השקפות נגד רוח התורה והיהדות, הסביר הרבי את מטרתו בקירובו את גוטקינד "אין להשגיח בהספר כי אם בהמחבר, לפעול עליו שמירת התומ"צ בקיום בפו"מ".

ואכן קיים הרב בוימגארטען את הוראה זו, והבהיר את כוונתו גם לגוטקינד בעצמו,

(1) תשורת הבר מצוה של מ"מ נאגל, תשנ"ז, עמוד 54 בהערה.

וכמו שכתב לרבי כמה פעמים "אמרתי לו, שכל כוונתי הוא רק לפעול בעוזה שי"ת
"תשובה" ממשית, היינו קיום התומ"צ בפו"מ".

קירוב זו עם פרופסור גוטקינד, שלו הייתה קבוצת לימוד בנושאי דת, פעל שהוא
הזמין את הרב בוימגארטען, שירצה לפני תלמידיו ב"תורת הקבלה" (וכנראה בגלל
זה קיבלו גם קצת תמיכה כספית מ'מחנה ישראל').

הרב בוימגארטען דווח לרבי בפרטיות אודות הרצאותיו בנושאים של "תורת
הקבלה": מצוות "אהבת ישראל" – תוכנה לא רק 'הרגש האהבה', כי אם צרכים
גם לדאוג למלאות מחסורו של יהודי שעודנו אינו שומר תומ"צ. וכן בנושא של
"שלום" – לפעמים אין ראוי שתהי' שלום, כפי שכותב ישעי' הנביא "אין שלום
לרשעים וגו'" (וכפי שאדמו"ר הרש"ב נ"ע מאריך בקונטרס ומעיין בזה).

עיקר הנקודה שהרב בוימגארטען השתדל לבאר להם, הי' איך שעיקר מהות
היהדות הוא קיום התומ"צ בפועל ממש, ולא פילוזופיה וכו'.

ואכן היו פירות טובות מהרצאות אלו, שכמה מהתלמידים התחילו להניח תפילין
(גם היתה השתדלות שהפרופסור בעצמו יניחם). וכן הי' תלמיד שבא להתפלל
במנין הרבי, והתפעל מאוד, וראה עמקות גדולה בזה שהרבי מתפלל מתוך הסידור
דוקא.

הרבי ראה חשיבות גדולה בהשתתפותו של הרב בוימגארטען בהרצאות אלו,
והורה לו להשתתף בהם גם כשאין מחיצה, כל שיושבים בנפרד, והגברים בכיסוי
הראש (ואף שכמה נערות באו בלתי מלובשות כראוי, כל שלא תחשב השתיקה
להכשר, ויש להעיר על זה באופן קל).

אך כאשר הרב בוימגארטען רצה לבקש מזלוטניק להיות ממלא מקומו בהרצאות
אלו, הגיב הרבי בחריפות גדולה, שצריך להעלים ממנו את כל ענין השתתפותו
של הרב בוימגארטען בהם.

היו גם בעיות נוספות (השתתפות גויים בהרצאות, ובעיקר, זה שנצטרפו לתוכנית
גם רבנים קונסרבטיבים, והרב בוימגארטען סבר, שכך אי אפשר לו להשפיע כראוי
על התלמידים), שהביאו לידי הפסקת השתתפותו של הרב בוימגארטען
בהרצאות אלו.

ד. משפיע לבחורים ואברכים

שיעור חסידות

בנוסף לפעולותיו בהפצת המעיינות "חוצה", דאג הרב בוימגארטען להפצת המעיינות גם "פנימה", לאברכים (ובחורים מבוגרים) חבדיי"ם שהיו בסכנת השפעה מה"חוצה". מובן שמשטעמי פרטיות, לא הובא כאן שמות אברכים אלו.

ידידיו של הרב בוימגארטען, הרה"ח ר' שמואל פוגלמן, והרה"ח ר' מרדכי שרפשטיין (שהחשיב את הרב בוימגארטען למשפיע שלו, והרב בוימגארטען התלונן על זה לפני הרבי בטענה, שלדעתו אין תואר זה הולמתו), עזרו לו הרבה בעבודה זו.

[מפעם לפעם השתתפו בזה עוד תמימים, כגון: הרה"ג ר' יהודה קלמן מארלאו (שהיה אז תמים ב 770), הרה"ח ר' יצחק פלאהר, הרה"ח ר' מנחם ארי' מינץ, הרה"ח ר' חיים ליכטענשטיין (שהתגורר בניו הייוון), פרופסור נתן קלאהר ושמואל סיימאן (שניהם מפיטסבורג), ועוד].

וכך תיאר הרב בוימגארטען התחלת הדבר: בחודש אלול תשי"ד, בחתונת הרב מרדכי שרפשטיין, הוא לקח הרבה משקה, ותבע מקבוצת האברכים לקבוע שיעור בחסידות לפחות פעם אחת בשבוע. בסופו של דבר הוחלט, שהרב בוימגארטען ישתתף עמם בלימוד זה, והתחלת הלימוד יהי' בקונטרס ומעייין.

בנוסף ללימוד החסידות השבועי, היה הרב בוימגארטען מתעניין ודואג לשלומם הגשמי והרוחני של תלמידיו, וכותב את עניניהם לרבי, ובפרט עסק בשידוכיהם של תלמידיו הבלתי-נשואים.

בהמשך, זכה הרב בוימגארטען לקבל הדרכות מפורטות מאת הרבי, הן בנוגע לעניני הלימוד, והן בנוגע שאר עניני תלמידיו שהיה כותב לרבי.

גם הפחות ביותר

בין משתתפי הקבוצה, היה בחור מבוגר בשם "ט.", שהיו לו בעיות פסיכולוגיות חמורות, שגרמו לו גם חלישות בשמירת התומ"צ (עד כדי התרשלות בענינים כמו שמירת שבת והנחת תפילין). בכל זאת, באותה התוועדות החתונה, הסכים גם הוא להשתתף בשיעור החסידות.

הוא היה תלמיד די קשה, ותמיד הרבה להקשות ולשאל בעניני אמונה וכו', וחלק מקושיותיו כתב הרב בוימגארטען לרבי, ואף זכה לקבל מענות עליהם (כגון אודות

ההיתר להרוג כנים בשבת). ואף שהרב בוימגארטען קירב אותו באהבה גדולה, היה לו סברא לדחותו, בגלל שהוא משפיע לרעה על שאר משתתפי הקבוצה. מענה ברור על כך לא קיבל הרב בוימגארטען מהרבי, אך הוא הבין משיחה באותה תקופה, שהרבי הדגיש בה שצריכים לקרב את כל יהודי גם הפחות ביותר, שדעתו הקדושה של הרבי הוא לקרבו, ולא לדחותו.

משפיע לאברכים

הרב בוימגארטען כתב לרבי אודות אברך מסויים, שנתקרב על ידו לחסידות, ולמד בתומכי תמימים עוד בימי הרבי הריי"צ נ"ע, שאברך זה ירד הרבה ברוחניות. הרבי ענה לו על זה ש"יחפשו בשכנותו אברכים שיכולים להשפיע עליו" (הרב בוימגארטען גם השתדל, שאברך זה יבוא לתפילות הימים נוראים וההתוועדויות אצל הרבי, בתקוה שזה ישפיע עליו לטובה).

אודות אברך נוסף "ק.", גם הוא תמים שאחרי חתונתו היתה לו ירידה ברוחניות, כתב הרב בוימגארטען לרבי "הלא יש לי אחריות אודותו מקדמת דנא, וכ"ק אד"ש לא חפץ לפטרני מזה, ע"כ אין לי עצה אחרת, כי אם למסור הדברים לכ"ק אד"ש". והרבי ענה לו בסימן תמיהה, ועל דרך הצחות ש"הדלקה עושה מצוה, ולא הנחה".

אברך תמים בשם "מ." (שבביתו ובגללו התקיימו הרבה משיעורי החסידות, והסכים רק בתנאי שכל הענין לא יומסר לרבי, שמא לא יהיה להענין קיום, ויהיה לרבי עגמת נפש מהפסקתו), גם לו היו הרבה שאלות באמונה. כאשר התוועדו ביחד, דרש ותבע ממנו הרב בוימגארטען שיגביה את עצמו טפח מעל הקרקע'.

נשי חב"ד

בהיות שהרב בוימגארטען עסק עם אברכים הצריכים להתעוררות יתירה בעניני יראת שמים, מטבע הדברים הוזמן לו לדבר גם עם נשותיהם, על גודל הצורך והחשיבות בשמירת הלכות טהמשפ"ח, צניעות, לבישת שייטיל וכו'.

לא תמיד היה נעים לדבר אודות דברים אלו, ומובן שהיה צורך לדעת מתי כן לדבר ומתי לא, ושאופן הדיבור תהי' בדרכי נועם. הרב בוימגארטען קיבל על כך עידוד גדול מהרבי לפעול בזה.

בהמשך עלתה ההצעה, לסדר מחלקה מיוחדת לנשי חב"ד צעירות. הסיבה לכך היתה הפער הגדול שעמדה בין הנשים של הדור הקודם, והצעירות שלא תמיד הרגישו בנוח, והפסיקו הרבה מהן להשתתף בכינוסי נשי חב"ד.

כמו כן הורה הרבי להרב בוימגארטען, שבכדי לפעול על אשה מסויימת ללבוש שייטיל "צריך שגם נשים צעירות ידברו עמה".

וכן כאשר היו להרב בוימגארטען שאלות אודות חינוך בנותיו, האם נכון להחמיר עליהן בעניני צניעות הלבוש כמו האונגארישע (דהיינו חסידי סטמר), ענה הרבי שלא טוב כאשר מחמירים כל כך, ושאין להכביד עול על הבנות וכו'.

שתיית משקה

במוצאי שבת הסליחות תשי"ד, התקיימה מלוה מלכה בבית שארפשטיין, והשתתפו בו הרבה מתלמידי וידידי של הרב בוימגארטען, שלקח בהזמנות הרבה משקה, וכך היה יכול לדבר אליהם דברים היוצאים מן הלב וכו'. אלא שאחרי כן, הגיע ל770 לסליחות אצל הרבי, ועודנו בגילופין מהמשקה, וכנראה נמשכה ההתוועדות קצת לתוך אמירת הסליחות, בנוכחות הרבי...

למחרת, ביקש הרב בוימגארטען במכתבו סליחה מהרבי, וקיבל מענה חריף, שלקחת הרבה משקה בדרך כלל הוא מניעה, ושדבר כזה יש לעשות רק בתור יוצא מן הכלל לגמרי (זה היה כמובן הרבה לפני 'גזירת המשקה' הידועה בש"פ שמיני תשכ"ג).

מכיון שהרבי אסר עליו לקחת הרבה משקה, מלבד במקרה יוצא מהכלל, הרגיש הרב בוימגארטען שהוא לא יוכל להתוועד כראוי עם תלמידיו, ואולי יותר טוב שלא להתוועד לגמרי, מאשר להתוועד בלי משקה. ועל זה קיבל תשובה מהרבי, שהקב"ה יעזור גם בלי משקה, כי השכינה שורה במקום שעשרה יהודים מתקבצים יחד.

הרב בוימגארטען הבין ממענה זה שאין לו לקחת משקה כלל, מאחר שהקב"ה יעזור גם בלי משקה. אך הרבי הבהיר לו את כוונתו, שאין כוונתו לאסור המשקה לגמרי, כי אם שיקחו מעט, לא הרבה, וכל הממעיט ביותר יעשה רושם טוב יותר על המתוועדים, ובמילא הרי זה משובח.

ה. פרנסה גשמיית ורוחניית

פרנסה גשמית

זשעלאטין הוא מוצר הנמצא כיום בהרבה מאכלים טעימים. האופן הכי קל ליצירת הזשעלאטין, הוא מעצמות ועורות של בהמות. בשנים ההם באמריקה, הרבה חברות של מייצרי מאכלים כשרים, היו משתמשים בזשעלאטין העשוי מעצמות ועורת של נבילות וטריפות, ואפילו מבשר חזיר.

כאשר נודע על כך, התלקחה מחלוקת גדולה בין הפוסקים סביב נושא הזשעלאטין, אלו מכשירים ואלו מטריפים. בסוף, הסכימו רוב מנין ובנין של רבנים יראי שמים לאסור הדבר. אך מכיון שלא הי' מי שידע לייצר זשעלאטין כשר, ובאין תחליף, השתמשו הרבה עם הזשעלאטין הלא-כשר.

הרב בוימגארטען, התעניין בדבר בסוף שנת תשי"ג, אחרי מספר חדשים ארוכים של החלמה מתאונת הדרכים (ראה לעיל פרק 'עשר שנים של שליחות'), ועם עמל ויגיעה גדולה, המציא ופיתח אופן לייצר זשעלאטין כשר מצמחים, דבר שהיה מסיר הרבה מכשולים בכשרות.

כן המציא הרב בוימגארטען אופן לייצר סירופ שוקולד כשר לפסח (שאינו בו סוכר של תירס, שהוא קיטניות).

הוא מצא לעצמו שותף מחסידי סאטמער, שהסכים להשקיע את כספו בהעסק עבור חלק מהריוח, ועל שניהם היה למכור ולהפיץ את הזשעלאטין הן לחנויות שבניו יורק, והן לחברות הגדולות של מאכלים כשרים, כגון: גודמאנ'ס, מאנישעוויטץ, האראוויץ-מארגארעטען, שטרייט'ס, בארטאנס, ועוד.

גם הרב בוימגארטען השקיע בהעסק הרבה מכספו וזמנו, והוציא על זה גם הרבה הלוואות. בהתחלה הצליחה העסק, כי מצאו הרבה קונים קטנים, של קייטרינג, ושל בתי חולים כשרים וכו'.

אך כאשר התחילו משא ומתן עם החברות הגדולות, שמזה היה צריך להיות עיקר הריח, לא היתה שום הקדמות. ודבר זה גרם להרב בוימגארטען לחץ רב, הן מהעדר הריח, והן מהחובות הגדולות שהצטברו לו.

פרנסה רוחנית

לצורך מכירת הסחורה, במיוחד להחברות הגדולות, הוצרך הרב בוימגארטען לנסוע למקומות שונות.

כאשר בחודש אלול תשי"ד, התקיימה בבוסטון חתונתו של ידידו הרה"ת ר' מרדכי אליעזר שארפשטיין, ראה הרב בוימגארטען הזדמנות טובה לנסוע לבוסטון, הן על החתונה, והן לצורך העסק (ומשפחת קרינסקי בבוסטון, סייעה לו אז הרבה בקשרי מסחר חשובים. וגם היתה לו השגחה פרטית גדולה בזה, כי מצא שם כמה ממנהלי החברות שבניו יורק, שבהיותם בבוסטון, היה קל יותר להיפגש עמם).

לפני הנסיעה לבוסטון, שאל הרב בוימגארטען רשות מאת הרבי לקחת עמו כמה מהתמימים להשתתף בחתונה, וקיבל על זה ברכת הרבי, שהוסיף והורה שבדרכם יעשו איזה חניות לשם תעמולות יהדות.

בחזרתו מבוסטון, דווח הרב בוימגארטען לרבי אודות החתונה, שהן הוא והן החתן הצטערו מאוד שלא היתה מחיצה כשירה, ושזקני אנ"ש שהיו שם לא מיחו בדבר (החתן גם אמר בשם הרבי, שהרב בוימגארטען ישגיח על הכל שיהי' כמנהג חב"ד, אבל מכיון שעל החתונה היו מזקני אנ"ש, לא רצה הרב בוימגארטען לפגוע בכבודם, ורק השגיח בדברים שבצינעא, כגון הכניסה לחדר היחוד).

בניו יורק, המשיך הרב בוימגארטען למכור את סחורתו גם בישיבות שונות (כגון בישיבת 'תורת-חיים' באיסט ניו יארק, ו'ישיבה-אוו-סענטראל-קווינס'), ובהיותו כבר שם, היה מדבר עם המנהלים לנטוע יראת שמים בלב התלמידים וכו'.

מכיון שבעסק לא היתה שום התקדמות רצינית, התלונן הרב בוימגארטען מספר פעמים לפני הרבי, שבענינים רוחניים ב"ה פועל הוא הרבה, אבל הרי אין שום פרנסה בגשמיות. וביקש מהרבי ברכה להצלחה מרובה, במציאת הרבה קונים טובים, ושיהי' פרנסה בהרחבה.

הרבי ענה להרב בוימגארטען "וכמו שנתבאר בהתועדות [= של שבועות תשי"ד. ראה לעיל בפרק 'עשר שנים של שליחות'] מכבר" – דהיינו, שבזכות השליחות של הרבי, יקבל גם ברכה לפרנסה בגשמיות. וכן בסוף השנה, קיבל הרב בוימגארטען מהרבי מכתב, ובו בברכה בכתב יד קדשו של הרבי בברכה לפרנסה בגו"ר [= בגשמיות ורוחניות].

עוד אודות עסקיו אלו של הרב בוימגארטען, ראה במבוא למכתבים משנות תשט"ו-ז.

מכתבי שנת תשי"ד

מפתח המכתבים:

21	א' אדר (מכתב הרבי)
23	ה' ניסן (מכתב הרבי)
24	ג' אייר (שיחת הרבי)
27	חג השבועות (שיחת הרבי)
30	א. י"א סיון
34	ב. ז' תמוז
35	ג. י"א תמוז
37	ד. י"ז תמוז
39	ה. כ"ה תמוז
41	ו. כ"ו תמוז
42	ז. ג' מנ"א
44	ח. ט"ז מנ"א
46	ט. ח"י מנ"א
49	י. כ"ד מנ"א - א
54	יא. כ"ד מנ"א - ב
57	יב. ג' אלול
61	יג. ז' אלול
65	יד. י"ד אלול
69	טו. כ"ב אלול
73	טז. כ"ח אלול

לפי מכתב וויצק אביו - פלג' וויקצ'ם.

באופן - פלג' וויצק ברכי אב' ויחז' פלג' וויצק
אחז' פלג' וויצק אצ' ויחז' פלג' וויצק

לפי מכתב וויצק אביו - פלג' וויקצ'ם. ויחז' פלג' וויצק אביו

פלג' וויצק אביו - פלג' וויקצ'ם

אב' ויחז' פלג' וויצק אביו - פלג' וויקצ'ם

אב' ויחז' פלג' וויצק אביו - פלג' וויקצ'ם

אב' ויחז' פלג' וויצק אביו - פלג' וויקצ'ם

העתק הרב בוימגארטען ממענות הרבי על מכתבו מ"א סיון תשי"ד (צילומו נדפס בעמוד הבא)

במכתבים הבאים נכללו למעלה 30 מענות של הרבי, רובן בפרסום ראשון

כללים לקריאת המענות:

- א. כל חצאי ריבוע [ ] בתוך מכתב, פירושו, שהרבי עשה סימן עיגול סביב התיבות שבתוך החצאי ריבוע (והרבה פעמים, זה בעצמו המענה, מבלי שהרבי יוסיף על לשון המכתב).
- ב. כל תיבות מודגשות שבתוך מכתב, הם לשון מענה של הרבי שרשם על צד או תוך המכתב, או רשימת הרב בוימגארטען מדברי הרבי שנאמרו בעל פה.
- ג. [קו שבתוך חצאי ריבוע], הוא קו שהרבי עשה.

ב"ה, א' אד"ר, תשי"ד
ברוקלין.

חברי איגוד שילה
ד' עליהם יחיו

שלום וברכה!

סיום מסכת ברכות

בנועם קבלתי הידיעה מהרה"ח הו"ח אי"א נו"מ עוסק בצ"צ מוה"ר דובער שי' בוימגארטען, אשר בש"ק הבע"ל פ' תרומה מסדרים סיום משניות מסכת ברכות בקידושא רבא. וחפץ ה' בידם יצליח, אשר כשם שסיימו משניות אלו כן יתחילו ויסיימו מסכתות אחרות, וימשיכו בלימודם מתוך הרחבת הדעת, אשר אז יקוים פסק רו"ל יגעת - ומצאת.

התחלת העבודה במצב של 'חושך'

ידוע הטעם במה שהתחלת המסכתות היא מסכת ברכות, ובמסכתא זו גופא, בדיני קריאת שמע, שהוא כמו שנאמר ראשית חכמה יראת ה', שזהו ענין קריאת שמע. וכמאמר המשנה ריש פרק שני דברכות, אשר פרשת שמע הוא קבלת עול מלכות שמים ופרשת והי' אם שמוע קבלת עול מצות. ובזה יש לפרש גם הדיוק, אשר במצות קריאת שמע עצמה ההתחלה היא בדיני קריאת שמע בערבין, בלילה - כי כשהאדם מתחיל בעבודת השי"ת, הרי נמצא הוא עדיין בחושך, הן מצד העולם בכללותו, והעיקר - מצד גופו ונפשו הבהמית והטבעית, אשר הם מעלימים ומחשיכים על אור האמת אשר רק ה' אלקים הוא לבדו האמת ואין עוד מלבדו, וכל הנמצאים משמים וארץ ומה שביניהם, לא נמצאו אלא מאמיתת המצאו, אשר בדרך ממילא מובן שהוא אדון כל הארץ (וכמבואר ברמב"ם הלכות יסוה"ת בתחילתו). ותחילת העבודה במצב כזה הוא לקבל עליו עול מלכות שמים ועול התורה ומצות (בלשון רבינו ישעי' אחרון ז"ל), וכמו שבמתן התורה בכללותה הקדימו ישראל נעשה לנשמע.

כל אחד חייב להאיר בעולם

וזהו גם כן הפירוש בביאור לגמרא, אשר לכן מתחלת המשנה בקריאת שמע של ערבית, כברייתו של העולם, כי העולם בכללותו נברא ברישא חשיכא, חשך העולם והחיות והאור האלוקי, והדר נהורא, אור עבודת האדם שעל ידי זה מאיר אור האלקי בעולם. וכן הוא גם בחייו של האדם, שהוא נקרא עולם קטן (שבת עז, ב. ד"ה ויקם עדות, בס' המאמרים ה'ש"ת).

ואל יאמר האדם יש לי זמן להתבונן ולהתייעץ בזה אם להתחיל בעבודה זו אם להמשיך בה וכו' ובכלל - הרי זה ענין פרטי שלו ומי יאמר לו מה תעשה. כי כל אחד ואחת חלק הוא מכללות העולם, ועל כל אחד ואחת מוטל הציווי דפרשת שבוע זה:

ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם, וכדיוק רבותינו ז"ל בתוכו לא נאמר אלא בתוכם, בתוך כל אחד ואחד מישראל.

הקרבנות במקדש הרוחני

וכמו שכל יום ויום מחוייב בתפלת השחר והערב והלילה - שכנגד תמידים וקטורת תקנום, והקרבת הקרבנות כפשוטם צריכה היתה להיות בבית המקדש הגשמי, הרי בדוגמת זה הקרבת התפלות שבמקום קרבנות צריך להיות במקדש הרוחני, שזהו כל אחד ואחד מישראל, ומזה מובן גם כן, אשר כמו שענין המקדש הוא כמשמעו קדושה ועבודת השם שלכן נקרא בית תפלה, עבדו את ה' ביראה ועבודה זו תפילה היא, על דרך זה הוא ג"כ בכללות עבודת האדם, שהוא לדעת ולהודיע, אשר הכל הי' הוה ויהי' בדברו הנה - היסוד לזה היא והתכלית בזה היא, כנ"ל במצות קריאת שמע, יראת שמים וקבלת עול מלכותו, שזהו תכלית תלמוד תורה וקיום המצות, וכמו שנאמר: ויצונו ה' לעשות את כל החוקים האלה ליראה את ה' אלקינו.

ונאמן הוא הקב"ה לקיים את הבטחתו בסיום כתוב זה:

לטוב לנו כל הימים לחיותנו כהיום הזה, וכמבואר במפרשי התורה, לטוב לנו בעולם הזה ובעולם הבא.

בברכה להצלחה הן בתלמוד תורה במקהלות וביחידות, הן בקיום המצות ולהרבות בנר מצוה ותורה אור - בכל לבבך בכל נפשך ובכל מאורך במחשבה

דבור ומעשה בחיי היום יומי

מ. שניאורסאהן

[מכתב כללי- פרטי מהרבי להרב בוימגארטען:]

ב"ה, ה' ניסן תשי"ד

ברוקלין

הרה"ח הו"ח אי"א נו"נ כו' מוה"ר דובער שי'

שלום וברכה!

המשכת חג פסח על כל השנה

לקראת חג המצות הממשמש ובא הנני בזה לאחל לו וב"ב שיחיו שיחוגו אותו בכשרות ובשמחה. וע"פ המבואר בכ"מ אשר הימים טובים משפיעים על הימים הבאים הבאים אחריהם עד הרגל הבא שלאחריו, וכמבואר בלקו"ת לרבנו הזקן בפ' ברכה דצ"ח ע"ב, הנה יומשך זה בביתו ובסביבתו גם בימי השנה.

והנה שם (בלקו"ת הנ"ל) המדובר בבחי' ביטול שישנו בכל המועדים ובמילא א"צ להמשיך אלא עד הרגל הבא אחריו, משא"כ בענינים המיוחדים לכל מועד ומועד שנמשכים על כל השנה כולה, ובפרט בנוגע לחג הפסח, וכפתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע בשיחת חג הפסח ה'תש"ג הארת כל המועדים מאירה בכל יום והארת חג הפסח נמשכת תמיד.

ויש להסביר הדברים בקיצור עכ"פ, אשר בכללות שבועות הוא ענין התורה זמן מ"ת. סוכות הוא בכללות ענין המצות וכללותה מצות הצדקה מקיפים (יעוין תניא פרק ה') וכמ"ש ואשים דברי בפ"ך ובצל ידיך כסית"ך. ופסח זמן חירותינו הוא ענין האמונה וכלשון הזהר דמצה היא מיכלא דהימנותא. והנה ישנן עניני תורה ומצות התלויים בזמן ובמקום. משא"כ האמונה שהיא מצוה תמידית ויסוד כל התורה ומצוה, וק"ל.

בברכת חג פסח כשר ושמח,

מ. שניאורסאהן

[שיחת הרבי לחבורת שיל"ה שע"י הרב בוימגארטען:]

בס"ד. ר"ד ליל ה', ג' אייר, ה'תשי"ד – בלתי מוגה

ימי החורף בחיי האדם

א. נמצאים אנו עתה בזמן האביב והקיץ. הענין המיוחד בזמן האביב והקיץ – שבו מתרעננים ונעשים פעילים כל הצמחים ובעלי החיים, ואז מוציאים הם מתוכם את כל מה שקלטו וצברו במשך ימי החורף. ומהיכן קולטים הצמחים לתוכם כל ענינים אלו – מהאדמה. וכן הוא גם אצל בני אדם:

עד שנתם העשרים – הרי זה בחי' ימי החורף שלהם, שאז צריכים הם לקלוט את כל הענינים, כדי שאחרי כניסתם לשנתם הכ"א, הכ"ב, הכ"ג וכו' – שהם ימי האביב והקיץ שלהם, שבהם כל אחד ואחד מסתדר, מי בעבודה ומי בעסק, ומגיעים לנישואין בשעה טובה ומוצלחת – יתעוררו ויהיו פעילים בענינים אלו.

מדריך על העתיד

ומניין לוקחים קליטה זו – מהתורה, שענינה לימוד והוראת דרך, ולכן עליהם לקלוט ממנה לתוכם, ב"זמן החורף" שלהם, לימודים והוראות, כדי שמאוחר יותר ישתמשו בכך כדי לחיות חיים פעילים – שכאו"א יהי' מורה דרך ומנהיג ("לידער") בסביבתו, ועכ"פ – מנהל בביתו, ואת הכח וההוראות לזה – מקבל מהתורה.

והיינו, שלגבי האדם – העתיד (ימי האביב והקיץ) הוא טמיר ונעלם, ובמילא אינו יכול להכין את עצמו לדבר בלתי ידוע. ולכן גילה לנו הבורא – שכל חילוקי הזמנים דחורף אביב וקיץ וסתיו הם מדרכי הבורא – את תורתו הקדושה, שהיא המורה לנו בכל הענינים, גם אלו העתידיים להיות, שהרי אצלו ית' העתיד הוא כמו העבר, בשוה.

ואל יאמר האדם שקשה הדבר לפניו – שהרי "לפום גמלא שיחנא", והיינו, שזה גופא שהבורא ית' מסר וצוה לנו את תורתו ומצוותיו, היא הראי' וההוכחה האמיתית שבכוחנו ללמדה ולשמרה.

קיום מצוות מעשיות

ב. והנה, כל מיני המאכל צריכים שמירה מפני רקבון, ולכן יש להחזיקם במקום שיש בו מזג אוויר השומר עליהם שלא ירקבו. ובדרך-כלל – מחזיקים אותם במקרר וכיו"ב.

ועד"ז בתורה, שהיא מזון רוחני – שגם היא זקוקה לאווירה והנהגה כזו, שלא תרקב ח"ו. וזהו ענין מצוות מעשיות, שהם האווירה שבהם ועל ידם מתקיימת גם התורה.

ואף שבתחילת העבודה אין האדם טועם שום טעם במצוות מעשיות, כמו נטילת ידים שחרית, תפלה וברכות – הרי בהמשך עבודתו יתחיל להרגיש הטעם שבהם. וכמשל ילד קטן, שאין חפצו ללכת לבית-הספר, ואדיר חפצו לאכול "גלידה" וממתקים ולשחק ב"כדור"... והטעם לזה – כי בגלל רכותו בשנים, אינו רואה ומרגיש עדיין את התועלת והשימוש בלימודים שלומדים בבית-הספר, כמו "כימא" ו"פיזיקא" וכדומה, משא"כ ב"גלידה" והממתקים ומשחק ה"כדור" – מרגיש הוא מיד את הטעם והמתיקות שבו.

ועד"ז בעניננו – שבתחילת העבודה האדם הוא בדוגמת התינוק, שאינו מרגיש טעם בהעבודה כו', אבל אחרי שיתרגל מעט מעט בקיום המצוות מעשיות – ירגיש שעיי"ז מתעלה ומזדכך כו'.

התגברות על היצר הרע

ג. והנה, ההנהגה ע"פ התורה וקיום המצוות מעשיות – הם הכלים לחיים מאושרים.

והטעם לזה:

חוסר טעימת הטעם בהעבודה, וכן האמתלאות השונות שלא לעסוק בתורה – הם עצת היצר הרע שבכאו"א, והמלחמה שיש לכאו"א בזה היא ההתגברות על היצר. ולכן, כאשר האדם גובר על היצר, מתנהג ע"פ התורה ומקיים המצוות מעשיות – עושה שלום בתוכו ובעצמו, והיינו שנעשה אצלו מצב של שלום והרמוני'.
ואתם כולכם – לימדו יותר תורה וקיימו יותר מצוות. נמצאים אתם על הדרך האמיתית, אלא שעליכם להתחזק כדי להגיע אל המטרה, ע"י לימוד התורה וקיום המצוות, ואז שלום והרמוני' יהי' לכם.

בואו ונתוועד ביחד

"בואו לכאן ... ונרקוד יחד"
הרבי רוקד בהתוועדות י"ד שבט תשי"ד

ד. מזמן לזמן –
מתקיימת כאן
התוועדות. ובכך:
בואו לכאן ונתוועד
יחד, נשיר יחד
ונרקוד יחד.
בואו עם הבשורה
הטובה – שהנכם
נמצאים כבר לאחר
המלחמה
הפנימית, וניצח צד
הקדושה.

יעזור לכם הקב"ה, לכאו"א בהמצטרך לו במילואו.

[מענה הרבי להרב בוימגארטען¹, ד' נשא [ר"ח סיון] תשי"ד:]

לראות שיהי' אצל זלאתניק² מיט א גרויסען פאראד מיט א גרעסערען עולם³.

---

(1) כנראה שנמסר בעל פה.

(2) פרופסור דוב זלוטניק, ראה אודותו במבוא למכתבי שנה זו, ובמכתבים הבאים (נסמן במפתח שמות).

(3) = בפומבי, ובנוכחות קהל גדול יותר.

כנראה, מענה זה הוא בקשר לזה שהרב בוימגארטען התחיל, ביום עש"ק נשא, ללמוד חסידות עם פרופסור זלוטניק (שעד אז למדו רק נגלה). פרטי ורקע המענה, לא הגיעו לידינו.

[קטעים משיחת יום ב' דחג השבועות תשי"ד, אודות הרב בוימגארטען:]

אשרי תבחר ותקרב

מיט צען יאר צוריק, שבועות תש"ד, האט דער רבי געזאגט, אז בא די רביים איז געווען א סדר אז דעם צווייטן טאג שבועות פלעגט מען זאגן א מאמר, און מען פלעגט איבערזאגן א תורה אדער דערציילן א סיפור פון דעם בעש"ט. און דער רבי האט יעמולט דערציילט: דער בעש"ט פלעגט ארומפארן מעיר לעיר ומכפר לכפר, און צונויפקלייבן ארום זיך אנשים נשים וטף, און פלעגט ריידן מיט זיי, און דערציילן זיי סיפורים אויף...

אמאל איז דער בעש"ט געקומען אין א שטאט, און האט צונויפגעקליבן ארום זיך אידן פרויען און קינדער, און געזאגט זיי, עס שטייט "אשרי תבחר ותקרב ישכון חצריך נשבעה בטוב ביתך קדוש היכלך" - דעם פסוק זאגט מען צו א ברית - אין אידן איז פאראן מדריגות. עס איז פאראן אזוינע, וואס זיי זיינען "חצריך", און פאראן אזוינע וואס זיי זיינען "קדוש היכלך". דורך דעם ענין פון אשרי ר"ת "אמן יהא שמי' רבא", וואס צו דעם זיינען אלע שייך, אויך אנשים פשוטים, דורכדעם איז "תבחר ותקרב", אלעמען גלייך. און דורך דער תורה - האט מסיים געווען כ"ק מו"ח אדמו"ר, האט דער בעש"ט ארויסגערופן בא אידן, א חביבות אין זאגן אמן יהא שמי' רבא.

מעלת אנשים פשוטים

אין יענעם פארבריינגען - שבועות תש"ד - האט דער רבי גערעדט וועגן דעם ענין, וואס מ"ת האט אויפגעטאן בא משה רבינו. בא אלע אידן, האט מ"ת אויפגעטאן מען זאל קאנען צוקומען העכער פון דעם שרש און נעמען עצמות, ווי מען האט גערעדט אין מאמר, אבער משה רבינו איז דאך געווען חכמה דאצילות, וואס אויף חכמה דאצילות זאגט דער אלטער רבי אין תניא, אז ס'איז "הוא לבדו הוא ואין זולתו וזו היא מדריגת החכמה", איז וואס האט מ"ת אויפגעטאן בא משה רבינו?

האט דער רבי יעמולט געזאגט, אז דער אויפטו פון מ"ת בא משה רבינו איז געווען, אז ער האט דערהערט די מעלה פון אנשים פשוטים.

---

1) אודות השליחות שקיבל בשנת תש"ד מהרבי הרי"צ - ראה בהסיפורים דשנת תש"ד. וראה גם במבוא למכתבי שנה זו (ומענות הרבי לקמן במכתבים: י"א סיון, סוף מכתב כ"ה תמוז). תרגום השיחה ללה"ק - נדפס ב'תורת מנחם' במקומו.

... די הוראה מהנ"ל בעבודה איז:

אל תהי בז לכל דבר. עס איז דאך פאראן אזוינע וואס מיינען, אז וויבאלד זיי זיינען שייך צו העכערע ענינים, לימוד התורה, לערנען נגלה און לערנען חסידות, דארפן זיי זיך ניט פארנעמען מיט ענינים פשוטים, טאן א טובה א אידן בגשמיות אדער ברוחניות, דאס - טענה'ן זיי - זאלן זיך פארנעמען פשוט'ע אידן, אבער זיי דארפן זיצן און לערנען.

אויף דעם דארף מען וויסן, אז ווי הויך זיי זיינען, זיינען זיי דאך ניט גרעסער פון משה רבינו, און אפילו משה רבינו האט בשעת מ"ת דערהערט די מעלה פון דעם איש פשוט דוקא וואס אין אים, ניט די מעלה וואס עס שטייט אין זיינע גדלות, נאר די מעלה אין דעם וואס ער קאן מקיים זיין א מצוה בפועל ממש אזוי ווי יעדער פשוט'ער איד, ומכ"ש זיי דארפן דאך אודאי וויסן, אז דער עיקר המעלה וואס אין זיי, איז דאס וואס זיי קאנען טאן א ענין אזוי ווי אלע פשוט'ע אידן. און די מעלה פון אנשים פשוטים דוקא, האט מען געזען במוחש.

התוועדות שבועות תש"ד

אין יענעם פארבריינגען - שבועות תש"ד - האט דער רבי אויסגעקליבן דריי אידן, און געזאגט אז ער מאכט זיי פאר שלוחים מקרב זיין בחורים פון עולם'שע ישיבות צו חסידות. און דער רבי האט יעמולט געטייטשט:

אם ערבת לרעך תקעת לזר כפך. "רעך" גייט עס אויף דעם אויבערשטן, "ערבת לרעך" מיינט מאכן זיס דעם אויבערשטן, איז "אם ערבת לרעך", ווילסט מאכן זיס דעם אויבערשטן, "תקעת לזר כפך", שטעק אויס דיין האנט "לזר", אויף מקרב זיין אים. - "זר" מיינט ניט אז אין אלע ענינים איז ער א זר, נאר אזוי ווי אלע אידן, אפילו א גרויסער ת"ח, איז א זר לעניני כהונה, אזוי איז אויך קאן מען זיין גרויס אין נגלה, אבער וויבאלד אז קיין חסידות האבן זיי ניט געלערנט, ווערן זיי אנגערופן זרים אין דעם ענין.

עשר שנים

צווישן די דריי וואס דער רבי האט זיי אויסגעקליבן, זיינען די דריי יונגע לייט, געווען דריי באזונדערע סוגים. איינער א גרויסער למדן, איינער א מיטעלער, און איינער א פשוט'ער. אזוי אויך אין חסידות, איז איינער געווען א גרויסער משכיל אין חסידות, איינער א מיטעלער, און איינער קלענער. איז לפועל, דער גרויסער און מיטעלער למדן און משכיל, האבן זיי זיך דערנאך גענומען צו זייערע פרטיות'דיקע ענינים, גשמיות פון עוה"ז אדער אפילו פון עוה"ב, אבער ניט געטאן אין זייער שליחות. און דער פשוט'ער, איז קיין למדן און משכיל איז ער

ניט אזא גרויסער, קיין פרנסה האט ער אויך ניט, און ער טוט נאך עד היום הזה, ומסתמא וועט ער אויך ווייטער טאן, נאך ביתר שאת, אין די שליחות וואס דער רבי האט געהייסן.

צען יאר רעכנט זיך דאס א ספירה. ימי שנותינו בהם שבעים שנה, יעדער צען יאר אויף מברר זיין איין מדה, איז דאך צען יאר א ספירה. עס איז דאך שוין צען יאר פון יענעם פארבריינגען, זעט מען שוין די פירות וואס ער האט געמאכט.

שלוחו של אדם כמותו

צווישן די צען יאר, איז דאך שוין פיר יאר נאך דעם רבי'נס הסתלקות, וואס באמת איז דאך מבואר באגה"ק, אז לאחר ההסתלקות אשתכח יתיר, ווארום אויך בחיי חיותו בעלמא דין, איז דאך זיין חיים אמונה יראה און אהבה, נאר בעלמא דין איז פאראן די הגבלה פון גוף, משא"כ לאחר ההסתלקות. דאס אלץ אבער איז אליבא דאמת. לענינו אבער איז דאך דאס א הסתלקות, ומ"מ איז אויך פיר יאר שוין נאך דער הסתלקות, טוט ער אלץ דעם רבי'נס שליחות, וואס שלוחו של אדם כמותו, און אומעטום וואו ער גייט, גייט מיט אים מיט דער רבי. זיי צווייען, אפילו אז זיי טוען בענינים נעלים, אבער די מעלה פון שליחות האבן זיי ניט, און ער, איז וואו ער גייט, גייט מיט אים מיט דער רבי.

האט זיך דאך דורך דעם אויסגעוויזן די מעלה פון אנשים פשוטים במוחש. עס איז דאך "אין הקב"ה מקפח שכר כל ברי", וצדיקים דומים לבוראם, איז פאר דעם וואס ער טוט דעם רבי'נס שליחות, וועט אים דער רבי געוויס אפצאלן. דער רבי איז א בטוח, וועט ער אים געוויס ממלא זיין בכל הצריך לו, אז דורך די התעסקות וואס ער איז זיך עוסק אין דעם תקעת לזר כפך, וועט ער ממשיך זיין שלום בפמליא של מעלה, ובמילא, בעיקר אין פמליא של מטה, און פרנסה בהרחבה, ובכל הדרוש לו.

-א-

[מוצש"ק בהעלותך] י"א סיון התשי"ד*
כ"ק אדמו"ר שליט"א

ברכת כהנים ושבת

הפגישה עם חברי שיל"ה בקידוש יום א' דחגהש"ב, עלה בטוב. זמרנו איזה ניגונים, ודברתי אודות הקביעות, ושיתוספו ספסלים וכו'. מ.פ. - לפי מצבנו ומצב אביו - לע"ע¹ מוקדם²

אצל התפלה שלהם, התנהגו זה ששה שנים, מיום ה'סד המנין, שלא לעלות הכהנים [לדוכן - צ"ל עפ"י דרכי אנ"ש ויכול לתקן עתה] ביו"ט, וגם לא הי' הולכים החוצה קודם רצה. וטעם הדבר הנהו, ששמעו מרב א' גדול, שכל כהן שאינו א' פוירפקטס³ שומר שבת, אסור לישא את כפיו. ולהיות שאין הכהן שם כזה - הנה ממאן לעבוד ביום הש"ק, הגם שיש לו היזק בעבו"ז⁴ - אך שיכול להיות שנושא בכיסו מטפחת און מפתח וכו'. מחלל ש"ק וויין כק"ש⁵ - אדרבה ישתה.

ובשו"ע לא מצאתי איסור כזה, וגם החוש מעיד, וכי בשביל שחוטא בענין א', בשביל זה לא יקיים מצות עשה אחרת. ע"כ בטלתי המנהג הזה לגמרי, ודחיתי את הסברא, ולימדתי להכהן איך לישא את כפיו, וללוי איך ליטול ידי הכהן. אך אח"כ בבואי הביתה, והתדברתי עם אחדי הכהנים התמימים, נודעתי שהורתיים הכל להיפך ממנהגי כהני ליובאוויטש, והבטיחו שיסדרו סדר נשיאת כפים בכל יו"ט הבעל"ט מכאן ולהבא.

מצווה גוררת מצווה

בש"ק העבר בלימוד, הי' נוכח ד. ג"כ, ודבר אל השומעים בכל חמר ענין הריקודים, איך שזהו אביזרייא דג"ע⁶, ושצריכים ליהרג ולכל יעבר עז"ז וכו', ומה שוה כל

(* המענות למכתב זה באו על דף נפרד (לשון חלק מהשאלות לא נמצאו במכתב זה, רק בדף נפרד הנ"ל, ומענות אלו הכנסנו בחלק המכתב המדובר באתו ענין, והבאנו גם לשון השאלה באותיות מודגשות, בהפסק מקף (-) בין לשון השאלה והתשובה).

(1) = לעת עתה.

(2) = מענה זה הוא אודות תל' שיל"ה מ.פ., במענה לשאלה האם יתרשם בישיבה (ראה עוד לקמן במכתבים: ז' תמוז, ח"י מנ"א, י"ד אלול).

(3) = בשלימות.

(4) = בעבור זה.

(5) = יין כ"ק אד"ש. פרטי השאלה, לא הגיעו לידינו.

(6) = דגילוי עריות.

(7) = על זה.

ענין הנחת התפי' וכו', לנגד עון חמור כזה. מה שעשה רושם עז עליהם, ובפרט על ברוס ק., שת"ל¹ נעשה אצלו הזזה בכל עניניו, אך לא בהנ"ל. כי לדעתי, עוד טרם שבא העת לזה, להיות שאדוק הוא במאד מאד אל הריקודים.

וממילא, אחרי נאומו של ד., הרגעתי את רוחו, כי התחיל לאמר לי, א"כ באמת ל"ל² להניח תפי' ולקבוע שעורים וכו', כיון שא"א לו לינתק מהריקודים, ובמילא לשוא עמלו.

ואמרתי לו דברי מרגוע, אף שא"א לי להתיר לו הריקודים. ואח"כ חשבתי, אפשר ש[שב ואל תעשה אינו עדיף יש להסבירם אשר כל מצוה גוררת ומסייעת לעוד מצוה], מדוע יאמר עלי שהנני מאדערנער וכו', אפשר שהצדק עם ד., ויקוב הדין וכו'. הלא יוכלו לדייק, מכיון שבוימגארטען מתעמל כ"כ אודות נט"י ציצית תפי' ושבת, ואודות הריקודים לא, הרי זה ראי', שהריקודים אין תופסים כ"כ מקום חשוב אצלו, ועי"ז אפשר שאקלקל יותר משאתקן. ויואיל נא כ"ק אד"ש להורני בזה.

פרופסור זלוטניק

פרופסור דוב זלוטניק
קרדיט: חברת JEM

זלאטניק מקבל פרס ההצטיינות על תלמוד בסעמינאר שם³, אך בהאמילעטיקס⁴ לא.

והגם שראוי יותר להפרס בהאמילעטיקס מבתלמוד, כי בנאומו שנאם אודות קדושה, הצטיין ביותר ושבחוהו וקלסוהו. מ"מ, כיון שהנאום בעיקרו הי' כעין קריטיק⁵ על הסעמינאר, שחסר שם ענין הקדושה,

ע"כ, בכדי שלא יהי' כמו מיני' ובי' אבא לשדי' בי' נרגא, לא נתנו לו פרס בזה. זלאטניק דיבר לי היום בתלפון, ושאלני אודות מה שכ"ק אד"ש תארני⁶ בתור קליינער למדן ומשכיל לא כך אמרתי, אלא שאין הג' שוויים בזה, וישנו יותר וישנו פחות הימנו והתנצלתי שזהו רק בערך הלמדנים והמשכילים ביותר. מתח' כחשתי שזהו הי' שייך אלי, אבל הוא אומר שיודע בבירור שאלי נסבו הדברים.

(1) שתודה לא-ל.

(2) למה לו.

(3) אודות הסמינר ופרופסור זלוטניק, ראה במבוא למכתבי שנה זו.

(4) דרשנות.

(5) בקורת.

(6) בשיחת חג השבועות שנה זו (נדפס לעיל).

ביום עש"ק נשא העבר, הי' הפעם הראשון שלמדנו דא"ח אני והוא – ויה"ר שיהי' התחלה טובה בפו"מ – הלמוד הי' פרק א' דשער היחוד והאמונה, למדנו הפרק משך ג' שעות – ער פרעגט זעהר גראב' – נסתמרו שערות הראש בשמיעת דבוריו ושאלותיו – און אויף אן איידעלען אופן² אמרתי לו, שהרי הוא בבחי' תל' בקינדערגארטען³, שמפני קטנות שכלו ועומק ההשכלה של מטמטיקה עד"מ⁴ יתלוצץ מזה, אך אח"כ אחרי הלמוד ת"ל שגשתנה.

אך שמתוך התחברותו לשם, יש לו כו"כ תולעים, היי' שאין כל עיקר להמדרש, ושרק ההלכה היא העיקר, ובר מינה לית כלום וכו'. ואקוה שיברכהו נא כ"ק אד"ש, שהדא"ח יפעול עליו לטובה בפו"מ, גם במחשבה ודבור.

לשנות מהשכלה לעבודה

הנהו מורה לי איך לדבר אנגלית וכו', מיר אביסעל אויסמענשלען⁵, וזהו טוב מאד, בכדי שלא יהא נראה שגם כוונתי אליו, ועליו לפעול, וזה לא נראה לו, כ"א עס דארף זיין ע"ד ווי צוויי חברים⁶. וממילא הנני נותן לו לעקציע⁷ בדא"ח, והוא נותן לי לעקציע באנגלית.

אך לפ"ד⁸, הי' יותר טוב להתחיל עמו עד"מ ד"ה ולא תשבית בלקו"ת, ואח"כ הונקדשתי, ולא השער היחוד. אך מכיון שהוא רוצה דוקא שער היחוד, וגם כ"ק אד"ש הורה ללמוד שער היחוד בסעמינאר, ע"כ הנני לומדה, הגם שלפי מצב השכלתי איז דאס פאר מיר א הארטער ביסען⁹. אך שיש לי עצה, מתחי' ללמוד עם ר"מ טענענבוים וכדומה, טרם למדי שם. לשנות מהשכלה לעבודה – אם בהסכמתו (של דוב) – יוכל גם לשנות

(1) = הוא שואל שאלות גסות מאוד.

(2) = ובעדינות.

(3) = בגן ילדים.

(4) = על דרך משל.

(5) = וקצת מדרכי הנימוס.

(6) = הלימוד צריך להיות על דרך שני חברים (הלומדים ביחד).

(7) = שיעור.

(8) = לפי דעתי.

(9) = קשה לי 'לעכל' אותו.

הדלקה עושה מצוה

כמו"כ יש פראבלעם¹ עם [א. ² לייעצו כפי השגתו] אודות שידוך, שמבולבל איך להתנהג בזה. למד בשו"ע הדינים אודות איסור קרבה לעריות וכו', אך שיבקש עד"מ מחברות בית יעקב, מאד קשה עבורו, כי אין להם כלל במה לשוחח יחד, וגם שום אחת מהם לא תחפוץ בו, מצד שאינו יודע כלום, ומצד קטנות היר"ש שלו וכו'. ולי מאד קשה לייעצו שילך ליאנג איזראעל, מפני מה צריך אני להיות השליח לזה.

אודות ק.³ הנה אינו לומד כלל. וחויץ מזה נודעתי, שמתחיל אראפצוגיין פון די רעלסען⁴. היי' שמצא חברים ב"חוצה", ומתהלך עמהם הוא וז' יחי', אך שאינם משפיעים כ"א מקבלים.

ובקבלי ידיעה זו מר"ל דובאוו, התדברתי עם הרב סימפסאן שיראה לדבר עמו, אך הוא מצא אמתלאות בזה. ובכלל, עם הרב סימפסאן אין לי טענות, אך בהנוגע לק. הלא יש לי אחריות אודותו מקדמת דנא, וכ"ק אד"ש לא חפץ לפטרני מזה, ע"כ אין לי עצה אחרת כי אם למסור הדברים לכ"ק אד"ש. ענינו של ק. [מונח] אצל כ"ק אד"ש - ? וע"ד הצחות: הדלקה (דנר ה' נשמת אדם הנ"ל) עושה מצוה ולא – הנחה

אודות העסק⁵, עוד טרם שיש לי בשו"ט לבשר. אך אקוה ואצפה לבשר בקרוב בשו"ט גם בזה.

---

(1) = בעיה.

(2) מתלמידי שיל"ה.

(3) אברך תמים שנתקרב לרבי ע"י הרב בוימגארטען.

(4) = לרדת מהמסילה (פי' מדרך הישר).

(5) ראה במבוא למכתבי שנה זו.

-ב-

[ה' בלק] ז' תמוז התשי"ד
כ"ק אדמו"ר שליט"א

שלום בית

התדברתי אתמול עם...¹ ות"ל נודעתי ממנו, שלשוא חששתי אודות המטה שלהם, שהיא מתפרדת לב' מטות מיוחדות. אך בנוגע לנגיעה וריצוי מידו לידה ולהיפך וכו' בימי נידתה, ע"ז השיב תשובה צודקת ג"כ, שלה הנה כל הענין של טבילה במקוה, ופרישה זמ"ז² להי"ב ימים, הרי זה מסי"ג, ועדיין האט זי זיך צו דעם ניט צוגיוואוינט, היי' שעדיין מרגשת שעושה דבר בלתי רגיל.

וממילא, כשמדבר עמה אודות פרישה יתירה אפי' מנגיעה וכו', הרי זה פותח אצלה שער דמעותי', און עס שטערט ביי זיי³ את השלום בית. אשר ע"כ, מוז עס נאך נעמען צייט⁴, עדי שיתנהגו עפ"י השו"ע מכל וכל. און מיט דער צייט, וועט אלץ רעכט ווערען⁵ – ולפי דעתי, הנה שאיפותיו ורצונותיו טובים המה⁶.

הטבת ההנהגה

התל' מ.פ. משיל"ה⁷, התכתב על משך ימי הקיץ אצל שיעורי הקיץ בשפת עבר בהסעמינאר, והי' זה כדי להשביע רצון אביו, שחפץ שילמד עברית. והגם ששאל ממני טרם שהתכתב, מ"מ התכתב נגד עצתי, שהיתה לשלילה גמורה. ועכ"פ, ת"ל שעושה חיל בלמודו אצלי, וכן הוטבה גם הנהגתו.

בהעסק, נעשו שוב שינויים. מאנו לתת לו⁸ הלואה מהבאנק, ועי"ז נעשה עוד יותר מבולבל, ועוד טרם שכלום נסדר. ובין כך, הנה כמעט שנה תמימה בלתי שום פרנסה עבורי.

דובער בן מיריל בוימגארטען

(1) אברך תמים שנתקרב לרבי ע"י הרב בוימגארטען.

(2) = זה מזה.

(3) = וזה מפריע להם.

(4) = מוכרח שיהיה עוד משך זמן.

(5) = ועם הזמן, יתוקן הכל.

(6) ראה עוד בזה לקמן במכתב י"א תמוז.

(7) ראה לעיל במכתב י"א סיון. לקמן במכתבים: ח"י מנ"א, י"ד אלול.

(8) לשותפו של הרב בוימגארטען.

-ג-

אור לבי פינחס [י"א תמוז תשי"ד] כ"ק אדמו"ר שליט"א

תפילין חדשים

במכתבי האחרונה, אפשר שתארתי בה את מרת ... שלא כדבעי, וע"כ חפצי בזה לברר יותר: הגם שלמעשה חסר הרבה אצלה, מ"מ איז זי זעהר א גוטע, און מען דארף איר פארשטיין¹, איך שכל ענין חדש הרי זה דבר חדש אצלה, ולא הורגלה בכ"ז ...

²... כבר רכש לו זוג תפי' – ירושה מזקנה של אשתו – תחת תפיליו שלא הובדקו מעת הבר-מצוה שלו, ומסתמא אז לא דקדקו ממני קנום. והתפי' הללו החדשים, הם בכתב נאה והבתים יפים, ונתתים לסופר שיבדקום ויתקנם וישחירם, והוא ממנהר ומאיץ בי, ואומר, שכל יום איז א שאד³, שיכול להיות שמניח תפי' פסולים.

פרופסור גוטקינד

בש"ק העבר, הי' אצלי בשיל"ה, התל' הערי בלאקמאן, ופינחס מאלניסקי, שמשתייכים לפראפ. גודקין⁴, וגם מבקרים לעתים תכופות בחצרות קדשינו, ובאים להרבה ההתועדות שמופיע בהן כ"ק אד"ש.

ונטלו חלק גדול בלמוד, ומובן שדברתי עמהם אודות מצוות מעשיות, ובפרט תפי'. ועם בלאקמאן הי' לי דין ודברים אודות הנחת תפי' עוד מקדמת דנא. ומתעקשים בעיקוש גדול מאד, לבלי לקיים מצוות מעשיות. ואחשוב, שאשם בזה במדה גדולה הרהו גודקין, שמשפיל בפיליזופיא שלו מצוות מעשיות. גם מספרים המה בשמו, ששלמה קארלבאך נתן לו תפי' במתנה, ואח"כ לקחום ממנו בחזרה – פי' לקחום, היי' או המל"ח או מחנה ישראל וכו'. – ובזה כרוך אחריות, שכביכול גם בחצרות קדשינו מסכימים עמו לבלי להניח ח"ו... ובד"כ⁵ הי' צריך גודקין למשיגיה ולמליץ, שתוכו יאכיל וקליפתו יטמין⁶.

(1) = יש לה רצון טוב, וצריך להבין אותה.

(2) בעלה.

(3) = חבל.

(4) ראה אודותו במבוא למכתבי שנה זו, ובמכתבים הבאים (נסמן במפתח שמות).

(5) = ובדרך כלל.

(6) ע"פ חגיגה טו, ב.

התל' דשיל"ה שלומדים גמ', מצליחים בלמודם ת"ל. וחסר עצה הנני אודותם, איך להמשיכם שילמדו יותר, שהלא העטליכע שעה¹ פ"א בשבוע, בודאי אינו מספיק וכו'.

בהמות היינו עמו

בתי ציריל תחי' הבכירה, תכנס במ"ח² הבעל"ט בשנת הי"א שלה, שימלאו לה עשר שנים. ות"ל, שיש לה כשרונות טובים, עד"מ בשבת העבר, בהיות כל חברותי' בנאו"ד³, ישבה בביהמ"ד אצלי בזמן שלמדתי עם התל"ד⁴, ואח"כ בבואה הביתה, חזרה לפני בעריל אלעניק כ"מ⁵ שדברתי בטוב טעם, המשנה האחרונה דמס' קידושין, ואח"כ אודות ד' יסודות ארמ"ע ודצח"מ⁶, וחמשה שמות נקראו להנשמה, ושמדריגת יחידה נתגלה רק בעת מסי"ג, וענין אהבה מסותרת, שהיא הסיבה למסי"ג דכל ישראל, אף מהקל שבקלים. סיפור ארוך, מרבי שביאר לבניו הנ"מ⁷ בין יהודי לאינו יהודי, משיחת כ"ק אדנ"ע⁸, ועוד הרבה דברים, הכל חזרה לפני אלעניק בביאור.

... להיות שבזמנים האחרונים נודענו, שבהמות היינו עמו בכל, הן בעניני מחיצה על חתונה⁹, והן בכ"כ ענינים, לאחר שהאיר לנו עינינו כ"ק אד"ש בהוראותיו, ראה ראינו שתעינו וטעינו עד עכשיו.

אולי יורה כ"ק אד"ש ג"כ בענין חינוך הבנות, והדרכתן בצניעות, האם צריכים להתנהג בזה בפרישות יתירה כמו [האונגארישע שמאד מחמירים] וכו', ואולי [ג"ז¹⁰ לא טובה]. ת"ל שבעה"ב אני בביתי, להתנהג עפ"י הוראות כ"ק אד"ש, רק [איני רוצה להכביד עול על בנותי] על דעת עצמי, ובודאי יש עוד אברכים שתשובתו של כ"ק אד"ש תאיר עיניהם¹¹.

דובער בן מיריל בוימגארטען

(1) = השעות הספורות.

(2) = במרחשון.

(3) = בנאות דשא.

(4) של שיל"ה.

(5) = כל מזה.

(6) = אש רוח מים עפר, ודומם צומח חי מדבר.

(7) = הנפקא מינה.

(8) ראה ספר השיחות תש"ג עמוד 72.

(9) ראה אג"ק ח"ט עמוד א (מכתב אדר"ח אייר תשי"ד). וראה להלן במכתב ג' אלול.

(10) גם זה.

(11) ראה גם מענה הרבי בסוף מכתב כ"ז תשרי תש"ט.

-ד-

מוצש"ק פינחס [י"ז תמוז תשי"ד]

כ"ק אדמו"ר שליט"א

אודות [התפי' מי¹] של גודקין: הנה התדברתי עם שלמה קארלבאך, והוא אינו יודע כלום מהחזרתם, כ"א מנתינתם. אבל שאלתי עוד הפעם מבלאקמאן, ושוב אמר כבראשונה, שגודקין אמר שנתנו לו תפי', ולפ"ד הי' זה "זשעסטשער"² יפה, אבל מפני מה חזרו ולקחום ממנו, אינו יודע. כמו"כ הודעתי לרחמ"א, שנסיעת זלאטניק לטולסא³, אינה עד אחרי החגים והמועדים, כ"א עד אמצע חודש אויגוסט.

הלכות אבילות

הגאון הרב אלחנן וסרמן הי"ד
בביקורו בקעמפ מתיבתא בשנת חצר"ת

למדתי היום בקיצוש"ע עם תל' שיל"ה, הלכות הג' שבועות. ובראותי אצלם תמיהא גדולה אודות דיני כביסת בגדים, ששאלוני, מה עושים אם הבגדים מלוכלכים, האם צריכים להתהלך ט' ימים בבגדים מלוכלכים? וכן בעניני ריחוץ.

וע"כ מאד הקלתי בזה, ואמרתי, שכשם שבגדים שמלפפים בהם התינוקות, מותרים לכבסם, מפני שתמיד מתלכלכים, כמו"כ אם יש לאחד בגדים מצומצמים ונתלכלכו, מותר עפי"ז ג"כ לכבסם.

1) הפי' כנראה: שיש לברר מי לקחם ממנו בחזרה (או: יתכן שהוא ראשי תיבות "מחנה ישראל").
2) = צעד, תנועת קירוב.
3) עיר בארה"ב במדינת אוקלהומה.

וכן ברחיצה, מי שנתייגע והזיע, מותר ליריד תחת השאוער¹ – היתר כזה שמעתי מר' משה פיינשטיין, ומר' אלחנן וואסערמאן הי"ד, בימי חורפי בקעמפ מתיבתא² – ותמכתי יתדותי ג"כ, במה שאצל החסידים, אינם בכלל מהדרים דיני האבלות וכו'. ומ"מ, אם אינו ישר בעיני כ"ק אד"ש, עוד חזון למועד, ואוכל לתקן בזמנו, טרם בוא הט' ימים.

תפילין ולימוד התורה

דו"ד³ הרבה הי' לי עם...⁴, שממאנים מכל וכל להניח תפי', ולרגלם הפסיק גם א. מלהניחם. עד שאמרתי להם, שברור אצלי בבירור גמור, שעדי לא יבטלו רצונותיהם, ולא יתחילו להניח תפי', לא יהי' להם שום גישמאק⁵ בלימודיהם. ומשו"ז⁶, הרי כל מגמתם ותשוקתם שאומרים שיש להם ללמוד יהדות ותורה וכו' רק דמיון, ובאמת אין להם שום תשוקה וחפץ, והראי' מיאונם להניח התפי', שזהו הכלי האמתיית לרכישת היהדות והתורה.

בהעסק, הנה גמרנו, כמו שכתבתי לכ"ק אד"ש זה לא כביר, אז ער גיט מיר נאך אלץ וואס איך וויל⁷, גם מבטיח מינימום שכירות לשבוע משך ד' שבועות הראשונים, התחל ממחר. ואקוה שמהיום, יתחיל קרן מזלי להאיר.

דובער בן מיריל בוימגארטען

(1) = המקלחת.

(2) בשנת חצר"ת. 'קעמפ מתיבתא' הוא מחנה הקיץ של מתיבתא תורה ודעת (אודות ביקורם של הגאונים הנ"ל בקעמפ זה, ראה גם: 'אור אלחנן' ח"ב עמוד קפב. 'דרש משה' עמוד תיב).

(3) = דין ודברים.

(4) מתלמידי שיל"ה.

(5) = חשק.

(6) = ומשום זה.

(7) = שהוא (=השותף) מוותר לי בכל דרישותיי.

-ה-

אור ליום ב' מסעי [כ"ה תמוז תשי"ד]
כ"ק אדמו"ר שליט"א:

כמו מקוה'

נוסף על שהקלתי בעניני האבילות, ושהודעתי מזה במכתבי האחרונה, הקלתי עוד יותר, ויעצתי לב. ¹, שנוסע על עשרה ימים למיאמי ביטש, והתאונן, שעפ"י הדברים האלה יאבד כל הוואקעישאן ² שלו. יעצתיו, שילך לשוט במים קודם התפלה, ויהי' זה כמו מקוה, שיסיר בעת טבילתו את מכנסי הרחצה אשר לובש.

לפעול תשובה ממשיית

ביום ועש"ק, בקרתי אצל הד"ר גוטקין, במעון הקיץ אשר לו, בקשר אשר "נתכבדתי" ללמוד עם הסטאדי גרופ ³ שלו. וטכסנו עצה, איך וכמה ועל איזה טעמע ⁴. והראה לי ספר ליקוטי תורה מהאריז"ל, עם טעמי המצוות של רח"ו ז"ל, וגם ספר הקרנים מר"ש מאוסטרפוליא ז"ל, ועוד ספר של ז' פירושים על הזוה"ק, וגם לקוטי תורה למהר"ש על ג' פרשיות. ואמר, שמספרים אלו יחפץ שאלמוד. ואמרתי לו האמת, שאין לי שום יד ושם בספרי הקבלה, רק שבודאי, כ"מ שאדבר יהי' מיוסד על תורת הקבלה, עד"מ אם נדבר אודות מצות האמנת אלקות, אזי יבואר מס' דרך מצוותיך, שכלול גם מהרבה תורת הקבלה. גם אמרתי לו, שכל כוונתי הוא רק לפעול בעזוהשי"ת "תשובה" ממשיית, היינו קיום התומ"צ בפו"מ.

הרבי מחזקו ומקרבו

ונתן לי ספרו שחיבר ⁵, ומצאתי כתוב שם, שיש סכנה ע"י כל האיסורים והגדרים שיש לשבת, שישכח השבת בעצמו. מבלעדי זה יש שם הרבה סתירות ויותר גרועות ואין להשגיח בהס"ב ⁶ כ"א בהמחבר לפעול עליו שמירת התומ"צ בקיום בפו"מ ⁷

(1) מתלמידי שיל"ה.

(2) הנופש.

(3) כיתה, קבוצת לימוד.

(4) נושא.

(5) הכוונה לספרו Choose Life: The Biblical Call To Revolt, תשי"ב.

(6) בהספר.

(7) בפועל ממש.

מובן, שכל השיחה שלנו הי' בנעימות, בלתי שום קפידות וכו', שיודע אני שכ"ק אד"ש מחזקו ומקרבו. ואולם מתוך כל אריכות שיחתינו, לא ראיתי שום גדלות בו, ואדרבה, לא הרגשתי שיהי' זה מעומק המושג, כ"א מקוצר המושג.

לימוד בתערובות

אמר לי, שכ"ק הרשה לו לערוך הסטאדי גרופ מתערובות ג"כ. יואיל נא כ"ק אד"ש להורות לי, אחרי הדברים האלה, האם [נכון לפני] להתעסק בזה – ובתערובות, האם אמת הדבר. ישבו מב' צדדים (ומובן שישתדל – בלתי הזכרתי – שהגברים ישבו בכיסוי הראש בעת שירציא לפנייהם)¹ ובאמת חשבת, אולי הי' נכון למסור זה לזלאטניק כשיבוא חזרה². ח"ו וח"ו וצריך להעלים כל הענין מזלוטניק שיחי' ואם מוצא זה חן בעיני קדשו, אקוה שאוכל לפעול עליו, שיקבל את זה ע"ע³.

השטר השתתפות, ת"ל שכבר נחתם ע"י שותפי, וגם קבלתי מקודם דמי שבוע זו. וכעת צריך ברכת כ"ק אד"ש להצלחה מרובה, בהרחבת גבולינו בקונים טובים, ושיהי' לי פרנסתי בהרחבה ובהרוחה. וכמושנ"ת בהתועדות מכבר⁴ דובער בן מיריל בוימגארטען

(1) ראה לקמן במכתבים: ג' מנ"א, ח"י מנ"א.

(2) דהיינו למסור לו התפקיד, שבמקום הרב בוימגארטען, ירציא לפני תלמידי פרופסור גוטקינד בענינים הנ"ל.

(3) = על עצמו.

(4) בשיחת חג השבועות שנה זו (נדפס לעיל).

-1-

ג' מסעי [כ"ו תמוז תשי"ד]
כ"ק אדמו"ר שליט"א

הנחת תפילין

ת"ל שאמש נתתי זוג תפי' לפנחס מאלניסקי, והיום היום הראשון שהניחם, ויה"ר שיהי' התחלה טובה, ושימשך עי"ז לכל התומ"צ. וגם, שחברו הערי בלאקמאן ממנו ילמד וכן יעשה. שמואל פלאטקין עזר הרבה לזה.

התעניינות בשידוך

ל...¹ הציעו שידוך את העלמה ...² משבחה שהיא יר"ש, אך כמה שנים לה, ומי הם משפחתה, זה אינו יודע. מ...² נודעתי, שהמדוברת ... הי' לה מלפנים אח בתו"ת, וכעת, הנהו לומד או בספרינג וואלי או בלייקוואוד³.

והנה בנידון שידוך, יש רחמנות על הנ"ל, שהגם שיש לו הורים שיחי' לאריכות ימים ושנים, מ"מ, אין לקל ידם להתענין אודות בת זוג עבורו, שיכול להיות שמה שאצלם מעלות, באמת זה חסרונות. ועבור הרוסישע למשל, יש הרבה דואגים, ובפרט לאותם שאין להם ל"ע הורים. ועפי"ז, הנה הנ"ל גרוע גם מיתום פליט. ורצוף לזה, מה שהרבה חושבים ...⁴, וזה אינו אמת ...

ואף שאוכל לכתוב ל...², מ"מ, הרי לא יענה שום דבר שיוכל להזיק לבת ישראל וכו', וביני לביני, הנה עוד טרם שהתראה עמה, וגם לא שאל מכ"ק אד"ש, מפני שחושש, שמא לא הי' הורי' שומרי תומ"צ, ואז לא קיימא אפי' לשאלה⁵. אבקש, שלא תחשב העזה מצדי להציע, שרחמ"א חאדאקאו יתענין עבורו לטובה בזה, ובודאי על שאלת מזכירו של כ"ק אד"ש, וועט מען אנדערש און ריכטיג ענטפערען⁶.

והנני המשתדל בזה ... מצד שבמקום שאין אנשים וכו'.

דובער בן מיריל בוימגארטען

(1) תמים אמריקני א', ממושפעיו של הרב בוימגארטען.

(2) עסקן חבד"י.

(3) ישיבות של מתנגדים.

(4) חסרון מסויים אודותו.

(5) בגלל הענין דבת נדה. באותם ימים, עוד לא הי' ידוע גישת הרבי בזה, שאם הכלה בעצמה היא יר"ש ושומרת תומ"צ, אין לחוש לענין זה.

(6) = יענו באופן אחר, ויותר לפי האמת.

-ז-

אור ליום ב' דברים [ג' מנ"א תשי"ד]

כ"ק אדמו"ר שליט"א

אנא לעורר ר"ר עבור יוסף בן פיגא הכהן קאפלאן¹, שהוכה ממקל שמשחקים בו בכדור, והוזקה עינו וחוטמו. מתחילה הי' בביה"ח על הקריטישע ליסטע², וכעת שב לביתו, והוטב לו מעט. אומרים הרופאים, שיראה על עינו, הגם שכעת אינו רואה עדיין. הנהו שומר שבת ומניח תפי' ויר"ש וכו', ותלמיד הנהו במוסד יבנה³.

אילנא דטוב ורע

היום הרצאתי לפני חסידי גוטקין. הגברים כולם ישבו בכפות, ומלבד אחת, הנה הי' יושבים אנשים מצ"א⁴ ונשים מצ"א.

אין מן הצורך למסור בכאן את כל הדברים, כ"א שגוטקין דבר אודות שני העצים עה"ח ועה"ד. ואני הרצאתי מהקונטרס עץ החיים, אויף וויפיל ס'האט זיך גילאזט⁵. הי' שחשבתי לאחריות ולסכנה, לגלות לכאלו שאין להם שום מושג וידיעה, שהתלמוד בבלי הוא אילנא דטו"ר. לע"ע פשוט שאין לדבר מענינים כאלו הי' מעונינים בהרצאה במאד, והחליטו, שלפעם הבאה נלמוד באיזה ספר אודות מצות אהבת ישראל, עפ"י הלכה, אגדה, קבלה וחסידות.

בקושי רב, אוכל אנצוטרייבען את הדיסקוסיעס⁶ לפועל יוצא של מצוות מעשיות. האסיפה הי' בבנין הבית רבקה, שאינה מתאמת לזה, והוחלט לבקש מקום יותר מתאים.

צניעות בעת הלימוד

להיות שהנקבות שבאו הי' מלובשות שלא כראוי, או יותר נכון בלתי מלובשות כראוי, שאלתי שטוחה לפני כ"ק אד"ש, האם אין זה חה"ש⁷, ש"רב" עם זקן ופיאות ובגד ארוך, ישתתף בזה. הלא ע"ז כותב הצ"צ בתשובתו⁸ אודות המהר"ם אלשקר שע"ז "מנהג" אותיות גהנם, ושם נדבר בפ' נידון גילוי השוק, או שאר מקום שצריך להיות מכוסה.

(1) תלמיד שיל"ה. וראה לקמן מכתב ט"ז מנ"א.

(2) במחלקת טיפול-נמרץ.

(3) אודות ישיבה זו, ראה הנסמן במבוא למכתבי שנה זו.

(4) מצד אחד.

(5) כמה שהי' אפשר.

(6) לסובב את נושא השיחה.

(7) חילול השם.

(8) אה"ע סימן קל"ט ס"א.

ומ"מ הנני רק שואל, והנני מראה התמונה כמו שהיא, וכותב ווי ביי מיר קומט אויס¹. ויואיל נא כ"ק להורות, ובאם שדעתו לשלילה, בעוד מועד, שאוכל להודיעם שיבקשו אחר במקומי. לע"ע אין להתערב בזה ומובן באופן שלא תחשב השתיקה להכשר מלבד הערה באופן קל לגוטקין וכיו"ב

גודקין מצא לנכון להודיעם, שקיבל מכתב מאד encouraging² מכ"ק אדמו"ר שליט"א. ואני מצדי אמרתי בתקף, שהרפואה לכל הפראבלעמען³ ישנה כבר בעולם, והיא קיום התומ"צ בפועל ממש, ועבודת הגרופע⁴ היא אך ורק איך ובאיזה אופנים להנהיג את רפואה זו בכאו"א מאתנו.

ההתמסרות של אחדים או אחדות מהם לגודקין, הוא באופן נורא, זיי קוקען אויף עהם ווי אויף א איש מופת, און שלינגען ממש זיינע רייד⁵, עד שנראה כאילו הקטגוריא של הנפש החיים⁶ אודות הע"ז וכו' (ולפעמים גם משמיעים התרגשות התפעלותם גם בקול בפו"מ), עליהם כיוון. ובאמת, הנה כ"ז ממש קעלבערנע⁷ התפעלות, והכל מוזר בעיני.

דובער בן מיריל בוימגארטען

---

(1) = מה שהנני חושב לנכון.

(2) = מעורר. המכתב לא הגיע לידינו.

(3) = הבעיות.

(4) = הקבוצה.

(5) = הם מסתכלים עליו כעל איש מופת, וממש 'בולעים' את דבריו.

(6) = שער ג' פרק ט'.

(7) = טפשית.

-ח-

[א' עקב] ט"ז מנ"א תשי"ד כ"ק אדמו"ר שליט"א

טמפל 'פתח תקוה'

טמפל 'פתח תקוה' (בשנת עדר"ת)

הנה התל' מ.פ., שכבר כתבתי איזה פעמים אודותו, הנהו היוטה לידער בזשוניאר קאנגיגריישאן¹ של טעמפעל פתח תקוה². הטעמפעל הזה, מלפנים שרו בה כאהר³ של גויות, ועשנו שם סיגריות ביום הש"ק. אבל במשך השנים האחרונות, נראו שם הרבה סימנים של נטי' לטוב. אין שרים שם נקבות

בשעת התפלה כלל, החזן הנהו דתי, ואינו משתמש בהמייקראפאן⁴ בשבתות וביו"ט כלל.

והראביי "ב. שמו, הגם שהנהו משתמש ומדבר בהמייקראפאן בש"ק, להיות קולו חלש, מ"מ, בכל מבלעדי זה, הנהו נוטה לצדינו. בניו לומדים בישיבת קראון הייטס, ומדבר אודות אמונה בתורה מסיני, שמירת הש"ק, זהירות דמאכל כשר וכו'.

לנאום לפני הצעירים

ישנם שם שני זשוניאר קאנגיגריישאנס, אחד מקטנים, שכן הראביי הוא מנהלם, והשני מבני ובנות י"ג-י"ט. בכל ש"ק, ישנם שם כחמישים נערים ונערות, ובימים הנוראים ישנם שם כג' מאות ויותר.

ובידי לפעול על תל' מ.פ. הנ"ל, שירשה לאחד מאתנו לנאום שם, לפני התקיעות בר"ה, או לפני כל נדרי ביוהכ"פ.

(1) = מנהל הנוער, במנין הצעירים.

(2) בית כנסת קונסרבטיבי בשכונת קראון הייטס, בפינת הרחובות לינקולן-רוטשסטר (בכתובת: 261 רוטשסטר).

(3) = מקהלה.

(4) = בהרמקול.

ולפ"ד דבר גדול הי', אם יראו אחד מאתנו בוקן ופיאות מדבר לפניהם כיאות, בודאי יגרום זה אצלם הרבה יותר, מהלעקטשורס¹ של מ.פ. עצמו, שעדיין אינו מאמין בתושבע"פ, כ"א בתושב"כ.

אך שלאידך גיסא, יש שאלה גדולה, האם נכון לכזה עם זקן ופיאות להכנס לביהכנ"ס קאנסערוואטיווי, ובפרט שיכול עי"ז להיות חילול שם ליובאוויטש ג"כ. ויואיל נא כ"ק אד"ש להורני, האם אתענין בזה?²

התל' יוסף בן פיגא הכהן קאפלאן, ת"ל שהוטב מצב³, וכבר מתהלך בחוץ, אך שיצטרך ניתוח בחוטמו.

איה"ש⁴ הלילה, תהי' עוד הפעם פגישה עם גוטקין וכת דילי⁵, ותכן ונושא הענין יהי' אהבת ישראל עפ"י פרד"ס⁶. ע"ז ארציא אני, והוא גוטקין ירציא על אהבת ישראל עפ"י מאדערן סייענס⁷.

ישנה שם אחת, שכותבת נאוטס⁸ בעת ההרצאה, ואוכל להמציא הנאוטס מנאומיי לכ"ק אד"ש, אם חפצו לראותם.

בעסקי: הנני מבקר כעת אצל הקייטערערס, והגם שנתרבים הקונים, אך שנעשה במאד לאט לאט. כמו"כ בבתי החולים הכשרים הולך הענין מאד לאט לאט. ויברכני נא כ"ק אד"ש בהצלחה.

דובער בן מיריל בוימגארטען

---

(1) = מנאומיי.

(2) ראה לקמן במכתב כ"ח אלול.

(3) ראה לעיל במכתב ג' מנ"א.

(4) = אם ירצה השם.

(5) = כיתה שלו.

(6) = פשט, רמז, דרוש, סוד.

(7) = המדע המודרני.

(8) = ראשי פרקים.

-ט-

[ג' עקב] ח"י מנ"א התשי"ד

כ"ק אדמו"ר שליט"א

מהתלמיד מ.פ. שכתבתי אודותו במכתבי האחרונה, שמעתי, שנפגש בשיעורי הקיץ בשעכטער סעמינאר, עם נערה אחת ממעמפיס טענעסי¹, אשר פתאום פנתה ימינה, נשתדכה עם בחור דתי אדוק, אשר בשבילו היא משנה את כל סדרי חייה, עד שתלבש גם שייטיל ובגדים צנועים. – ומכ"ז נודעתי, שה"ה הכלה של "אברהם" מסינסינעטי – והיא דברה על לבו של מ.פ. שיכנס לתו"ת ללמוד, ושיעזוב את הסעמינאר².

נאום בנושא אהבת ישראל

אמש, אצל הסטאדי גרופ עם גוטקין, נוכחו ל"ו אנשים, עד שהמקום הי' צר – ומקום יותר מתאים עדיין אין להם. גוטקין דיבר שעה ארוכה, ואני דברתי פחות משעה.

כל נושא הענין הי' "אהבת ישראל", הרצאתי מעט מסטעהמ"צ³ להצ"צ – אויף וויפיל ס'האט זיך גילאזט⁴ – ואח"כ סבבתי עם המעשה הידוע של רמ"ל מסאסוב, נידון שני השיכורים הערלים, שא' אמר לחבירו איך האב דיך האלט⁵, וענה השני, אם האמת כך, זאג מיר וואס מיר פעלט⁶. שרק אהבת ישראל, מדת האהבה לבדה, אינה מספקת, כ"א צריכים לדעת וואס יענעם פעלט⁷.

ולפעמים, הנה היענער⁸ בעצמו אינו מרגיש וואס עס פעלט⁹, ועל הפסוק כי תראה ערום וכסיתו, הגם שאין מקרא יוצא מידי פשוטו, ומשמע כפשוטו, מ"מ הרי יש גם פשט שערום הוא מן המצוות, תפילין ציצית ומזוזה וכו', וישנם הרבה כאלו, שעוד טרם שידעו כי עירומים הם.

(1) מדינת בארצות הברית.

(2) = ראה לעיל במכתבים: י"א סיון, ז' תמוז, ח"י מנ"א.

(3) = ספר 'טעמי המצוות' (דרך מצוותיך).

(4) = עד כמה שהי' אפשר.

(5) = אני אוהב אותך.

(6) = תגיד לי מה חסר לי.

(7) = מה שחסר לשני.

(8) = החבר ('ההוא').

(9) = מה שחסר לו.

נוכח הי' שם גם ראביי ג.¹, שהנהו שומר שבת ומניח תפיל' וכו', רק שהוא ראביי במאדערן ארטאדאקס קאנג.² ביאנקערס.

יניקת החיצונים

אך שלא יכולתי לפעול, שישבו אנשים מצ"א ונשים מצ"א. כל הזכרים ישבו ביארמולקעס.

הי' נוכח שם גם ערל א', שהביאתו עלמה אחת, ולבסוף יצא בתרעומת, ע"מ³ שאין מזמינים גם גלחים אחדים מהם, שיבואו ויבררו שיטותיהם המה, כי כפי מה שרואה, אין להנאספים והנואמים בכאן שום השגה בזה וכו'.

ואח"כ שאל א' מהבני ברית, מדוע מונעים היהודים הדתיים א"ע⁴ מלהכנס לבית תפלתם והנוצרים, ולא עניתי כשישב הערל וכו'. אלא שאחרי הלכו הביתה, אמרתי לפיל מאליונסקי והערי בלאקמאן, שהמה הראשים והגבאים, שעל דבר זה אעמוד בתוקף, שלא יבואו עוד נכרים ונכריות בשו"א⁵, שלפי"ד הרי"ז⁶ אחיזה בחיצונים יותר מדאי.

רושם עז

כפיה"נ עשתה נאומי רושם עז עד כדי כך, שהערי בלעקמאן השיג לו אח"כ זוג תפיל'.

וא' חדש בא אל השיעור אמש, וגם הי' נוכח בעת תפיל' ערבית דמנין כ"ק אד"ש, והביע רוב התפעלותו ממה שראה את כ"ק אד"ש, ושמתפלל דוקא מתוך הסידור, ומזה מאד נתפעל, וראה בזה עמקות גדולה. ולפי שראיתיו בהתרגשות גדולה, לא רציתי ביי עהם פאנאנדערצונעמען⁷ וכו', והביע חפצו ללמוד זשודאאיזם⁸ – ודבר קשה זה עבורו, כי אינו יודע אף צורת אלף.

כמהמחבת לאש

התל' מ.פ. הנ"ל החליט, שליבנה לא יחזור עוד בשו"א, ובדעתו להתכתב בסעמינאר, ושואל חור"ד⁹. ועניתיו, שמיבנה לסעמינאר, הרי"ז כמהמחבת לאש. אך עצה חיובית, אין לי מה לייעצו. אין שום ישיבה שתקבלוהו, מצד ידיעותיו

(1) ראה אדותו לקמן במכתבים: כ"ד מנ"א (ב). י"ד אלול. כ"ב אלול.

(2) קאנגריגיישאן (קהילה).

(3) = על מה.

(4) = את עצמם.

(5) = בשום אופן.

(6) = שלפי דעתי, הרי זה.

(7) = לעוררו שהתוצאה מהתרגשותו תהיה בעניני מצוות מעשיות.

(8) = יהדות.

(9) = חוות דעתי.

הקלושים, ולפני כב' חדשים ענה לי כ"ק אד"ש¹: "לפי מצבו ומצב אביו – לע"ע מוקדם". ואף אם נאמר, שעכשיו כבר אינו מוקדם, מ"מ הרי גם לקאלעדזש בודאי דוקא ילך, ולפי"ז לא יקבלוהו לתו"ת. ובין כך ובין כך, ח"ו וועט ער פארפאלען ווערען².

ואולי יואיל נא כ"ק אד"ש להשים דבר הגון בפי, איך לייעצנו בדרך נכון, שבד"כ דברי פארנעמען אצלו אן ארט³.

דובער בן מיריל בוימגארטען

---

(1) במכתב י"א סיון.

(2) = ילך לאיבוד.

(3) = תופסים מקום אצלו.

- י -

יחידות, אור ליום [ב' ראה] כ"ד מנ"א תשי"ד (א)¹

כ"ק אדמו"ר שליט"א

איה"ש ביום כ"ה מנ"א יום הולדת, שהנני נכנס לשנת ה"ג שלי. יברכני נא כ"ק אד"ש בהצלחה מרובה ברו"ג², שיהי' לי פרנסה בהרחבה ובהרוחה בנקל, ושיהי' לי מנוחה ...

טמטום הלב והמוח

הן אמת, שהרבה זמן הנני מבלה על עבודת הקירוב. אך ביני לבין עצמי, איז ממש קרי"ס צוצובינדען את הלב והמוח לשום דבר, הן נגלה, דא"ח או תפילה. ואף שחלק גדול לסיבת טמטום הלב והמוח, הנהו הצרות והדאגות והטרדות, און אצלי אין חסר מזה, ואשר בכו"כ מקומות מוצאים בספרי רבותיה"ק⁴, שזהו אמתלא והתנצלות, ומ"מ אצטרך עצה לזה, מלבד הברכה הנ"ל לסילוק הסיבה. וגם בעבודתי הנ"ל, צריך אני לחינן דעת ולימוד בינה, שיהי' כפי הכונה ושתפעול פעולות הראויים, און איך זאל ניט אריבערכאפען די מאס⁵. שלפעמים דוכט זיך אויס⁶, שעדיין לא עשיתי כראוי, ולפעמים דוכט זיך אויס איפכא, שהנני חסיד שוטה וחיצון. ויכול להיות שב' הנ"ל הם דמיונות שוא.

עבודת ה'קירוב'

חוץ מזה, מאכען זיך ענינים וואס הענגין⁷ על חוט השערה, והרבה פעמים קען מען מער קאליע מאכען איידער פארריכטען⁸. ולפעמים יכולים, תחת להשפיע עליהם, להיות נמשך בתריהם, כמו שממש אירע להאחד, שמטייל על הבארדוואלק⁹ על שפת הים, עם איזה נערות מלובשות בבאדע קאסטיומען¹⁰, וכשמוכיחים אותו, עונה שמקרבן, ושזהו נכנס בעבודת הכלל שלו. ואף שאני

(1) דברי הרבי ביחידות זו, נרשמו על גבי מעטפת דואר (כנראה במהירות, מיד אחרי היחידות).

(2) = ברוח וגשם.

(3) = הרי הוא ממש קריעת ים סוף עבורי, לקשר.

(4) = רבותינו הקדושים.

(5) = שלא אעבור את המידה.

(6) = נדמה לי.

(7) = מזדמנים לי ענינים התלויים.

(8) = אפשר עוד לקלקל במקום לתקן.

(9) = הטיילת.

(10) = בגדי רחצה.

שואל הרבה מאת כ"ק אד"ש, מ"מ, הלא א"א לשאול את הכל, וצריכים ברכה מיוחדת מען זאל ניט אראפפאלען¹.

נסיעה לחתונה בבוסטון

בדעתי לנסוע לבאסטאן איה"ש, על נשואיו של מרדכי שארפשטיין, ואז לבקר אצל ההאלסיילערס והדיסטריביטערס² דשם. מובן שהקרינסקי'ס יסייעוני, כי יש להם שם קאנעקשאנס³ עם דיסטריביטערס גדולים על הניו-אינגלאנד סטעיטס⁴. ושיסעו עמדי איזה תל' ג"כ, ששמעתי, שאין נוטלים כ"כ חלק בחתונתו. הנכון זה?

האם אשתדל אודות חידוש הלמוד דא"ח בסעמינאר בסעפט⁵. רצוף תשעה שקלים – אינני יודע ע"מ ליתנם, העל-דעת⁶, או על מעמד בית חיינו, או ששניהם היינו הך, שזה לא כביר עלה ספק, איזה אופן יותר טוב. ויברר נא כ"ק אד"ש.

דובער בן מיריל

דרך הישר

די זאכען זיינען מ"ש, איז א שאד צו טראכטען וועגען זיי, און ענטפערין וועגין זיי. מ'איז דאך ניט מעהר ווי א בן אדם, איז א מאהל טוהט מען א הער, און אמאל אהין, און עס גלייכט זיך אויס. מען דארף טאהן, און דער אויבערשטער וועט העלפען, אז ס'וועט זיך פיהרען בדרך הישר.

סדר יום הולדת

וועגען יום הולדת: האט איר שבת עולה גיווען?
- ניין.

פארוואס איך האב גימיינט אז אלע ווייסען שוין פון מיין נטי'.
- איך האב ניט גיוואוסט, קען מען דאס אפשר מתקן זיין דורך עולה זיין מארגען. נו, מארגען קען מען טאקע עולה זיין, אבער מאנטאג איז ניט דער ענין פון שבת. דאס דארפט איר טאהן, איר דארפט מארגען עולה זיין, און אויך בעטען אז מען

(1) = שלא ליפול. ראה במבוא למכתבי שנה זו.

(2) = הסיטונאים והספקים.

(3) = קשרים.

(4) שש מדינות בצפון-מזרח ארה"ב: קונטיקוט, מיין, מסצ'וסט, ניו המפשייר, רוד איילנד, וורמונט.

(5) = בחודש ספטמבר (התחלת זמן הלימודים שם, אחרי חופשת הקיץ).

(6) = על דעת כ"ק אדמו"ר שליט"א.

זאל אייך שבת געבען אן עלי'. ביום ההולדת, דארפט איר געבען א פאר פרוטות לצדקה פאר תפילת שחרית, און עטליכע פרוטות פאר תפילת מנחה.

א חוץ די שיעורים פון חומש תהלים תניא, זאלט איר במשך היום זיך מצייר זיין איינע פון די יחידות'ן ביים שווער, ווי דער צימער האט אויסגיזעהן, וואס איר האט גיפרעגט, וואס מען האט אייך גיענטפערט.

אויך לערנען דעם שווער'ס א מאמר, אויסחזר'ן עהם, און דערנאך עהם חזר'ן ברבים. וויבאלד עס איז אייער ל"ג'דיגען יום הולדת, זאלט איר לערנען א ל"ג בעומר'דיגער מאמר. אין המשך וככה, איז דא א מאמר גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך, זאלט איר עהם אויך דורךלערנען, אויסחזרן, און דערנאך עהם חזר'ן ברבים.

טמטום הלב, והסמינר

וועגען טמטום הלב וואס איר שרייבט, וואלט איר זיך גידארפט אויסלערנען אויסווייניג א פאר פרקים משניות, און א פאר פרקים תניא, אויך דעם מאמר והדרת פני זקן פון לקוטי תורה – א קליינע מאמר –

וועגען דער שאלה פון לערנען חסידות אין סעמינאר, מסתמא מיינט איר שעכטער סעמינאר, אודאי דארף מען צוריק ממשיך זיין די פארבינדונג אהין, דארט איז ניט אזוי פיל נוגע די השכלה, ווי דער ארום ריידען די זאכען וואס איר רעד דארט ארום.

דער אויבערשטער זאל אייך העלפען, עס זאל זיין א גוט זיס יאהר, לא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה כהשלום, וועט דאס ברענגין הצלחה אין כלל ישראל, און אין אייך אויך. איר זאלט האבען פרנסה בהרחבה, איר זאלט ערציהען אלע דריי קינדער, מתוך פרנסה בהרחבה און בריאות הנכונה¹.

(1) תרגום דברי הרבי ביחידות:

דברים אלו הם מרה שחורה, חבל לחשוב אודותם, ולענות אודותם. הרי אינו יותר מן-אדם, ולפעמים עושים לצד אחד, ולפעמים לצד שני, והדבר מתיישר. צריכים לפעול, והקב"ה יעזור שיתנהל בדרך הישר. אודות יום הולדת – האם עלית לתורה בשבת?

- לא.

למה, הרי חשבתי שכולם יודעים כבר מהנטי' שלי.

- לא ידעתי, האם אפשר לתקן זאת על ידי עלי' לתורה מחרת?

נן, מחר אכן אפשר לעלות לתורה, אך יום שני אינו אותו הענין של שבת. ככה תעשה: מחר צריך אתה לעלות לתורה, וגם לבקש שיתנו לך עלי' בשבת. ביום ההולדת, צריך אתה ליתן כמה פרוטות לצדקה לפני תפילת שחרית, וכמה פרוטות לפני תפילת מנחה.

חוץ מהשיעורים של חומש תהלים תניא, במשך היום תצייר לעצמך אחת מהיחידויות אצל כ"ק מו"ח אדמו"ר, איך נראתה אז החדר, מה שאלת, ומה שענו לך.

גם לתלמוד מאמר מכ"ק מו"ח אדמו"ר, לחזורו בע"פ, ואח"כ לחזור עליו ברבים. מכיון שזהו יום הולדת הל"ג שלך, תלמד מאמר של ל"ג בעומר. בהמשך וככה, נמצא מאמר "גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך", תלמד אותו ג"כ, תחזור עליו בע"פ, ואח"כ תחזור עליו ברבים.

בשעה 1-12, כאשר יצאתי עם חאדאקאוו על המדרגות, הביט כ"ק אד"ש על שנינו, ואמר בצחוק 2 גרויסע העלדען¹.

[מענה הרבי להרב בויגארטען, אודות "חתונת רמ"א שארפשטיין, בר"ח אלול ה'תשי"ד":]

**יסע בשטומו"צ וכדאי שיסעו עוד מהת' ואשר בדרכם יעשו איזה חנויות בעירות
(לשם תעמולות יהדות וכו')**

אודות טמטום הלב עליו כתבת, היית צריך ללמוד בע"פ איזה פרקים משניות, ואיזה פרקים תניא, גם המאמר והדרת פני זקן שבלקו"ת – מאמר קטן – אודות השאלה דלימוד חסידות בהסעמינאר, מסתמא כוונתך לשעכטער סעמינאר, בודאי שצריך שוב להמשיך את הקשר לשם, שם לא נוגע כ"כ ההשכלה, כמו השיחות הכלליות על הדברים שהנך מדבר שם. הקב"ה יעזור לך, שיהי' שנה טובה ומתוקה, לא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה כהשלום, וזה יביא הצלחה בכלל ישראל, ובכס ג"כ. שיהי' לכם פרנסה בהרחבה, ותגדל את כל ג' ילדיך מתוך פרנסה בהרחבה ובריאות הנכונה.

(1) = שני גיבורים גדולים.

'צוויי גרויסע העלדן'

הרב בוימגארטען בחתונת הרה"ח דובער אלעניק (כ"ז כסלו תשט"ו)
הרבי מביט על הרב חזקוב (קורא הכתובה), והרב בוימגארטען מאחוריו (לידו אחיו הרב מנחם מענדל)
קרדיט: ספר 'מקדש ישראל' עמוד 190

-יא-

ב' ראה [כ"ד מנ"א] התשי"ד (ב)**כ"ק אדמו"ר שליט"א**

פרטי-כל מאסיפת גוטקין וכת דילי, א' ראה לפנות ערב, עד שעה 11:15

בלעקמאן פתח את הנשף, ובפתיחתו קרא ציטאטען¹ מאת הבוך² של פראנץ ראזענצווייג. והעיקר שם, אשר זשודאיזם אינה רעליגיע, ואינה לאום, ואינה טעאקראטיע וכו',³ הרבה שלילות יותר, אשר ע"כ, בכדי לבאר בעצם מהי זשודאיזם, שראזענצווייג מתארה בתאר הרגש – feeling – וזה אין דרך אחרת, כ"א להתבטל כולנו בפני גדלותו של הד"ר גוטקין, שבלה כל ימי חייו ע"ז, וכאשר באמת נסכים כולנו להתנהל ע"י הד"ר, בודאי תחת הנהלתו נגיע לתכלית הנרצה.

שבת שלום, ועבודה זרה

- כמו שכתבתי לכ"ק אד"ש, במכתבי המודיע מהנעשה, לפני שבוע, הוחלט, שבשבוע זו יהי' הטעמע⁴ "שבת". אך באמת החליטו טעמע אחרת, בשם "שלום". וגם לא הודיעוני מזה, כ"א בעש"ק אחה"צ, בבואי הביתה, מצאתי כרטיס הזמנה כנ"ל.

ותיכף צלצלתי לרחמ"א חאדאקאוו להתיישב, פן ואולי נכון לפני שלא להשתתף באסיפתם, מאחר שלא הודיעוני, ושינו בלתי ההתיישבות עמי. אבל חאדאקאוו דעתו שלא לנתק, וכן עשיתי.

אחרי הפתיחה של בלעקמאן, התחיל גודקין את דרשתו, דברים הרבה ואמור מעט, ובתוך דבריו, הנה אמר גם הלילה, כמו בכל פעם שנפגשתי עמו, האיסור הגדול של תמונות, מה שעושים ארטיסטישע תמונות אויסשטעלונג⁵ וכו'. שבאמת זה idolatry ועבז"ר⁶, והפעם לא התארך הרצאתו, ומסר לי את כבוד ההרצאה.

גוי קדוש

ובקיצור מה שאמרתי: ספרתי בדיוק כל המעשה דכניסת אדמוה"ז לדירת המתנגד, בשחרורו מהתפיסה, תחת דירת החסיד. זלולי המתנגד על רבותיה"ק,

(1) = ציטוטים.

(2) = ספרו (בשם "The Star of Redemption", נדפס בשנת תרפ"א).

(3) = יהדות אינה דת, ואינה לאום, ואינה שלטון דתי.

(4) = הנשוא.

(5) = הצגות של תמונות אומנותיות.

(6) = ועבודה זרה.

ואח"כ דרישתו שכ"ק אדמוה"ז יבטל נוסח "כתר" וכו', ומשל החסיד
הבארדיטישיבי, מהאכר שהתערב נידון שימת האבן טוב בכתר המלך.
ואמרתי, שאף שיש לי הרבה דרך ארץ ורעספעקט¹ עבור הד"ר ראזענצווייג,
להיותו בעל תשובה, ובמקום שבע"ת עומדים, גם צ"ג א"י לעמוד. מ"מ, צריכים
לקבל דעות העקספערטען², ולא הבע"ת.
ובתורה כתוב בפי', ואתם ת"ל ממלכת כהנים וגוי קדוש, ומזה אנו למדים ב'
דברים, שישראל הנהו ממלכה וגוי, ורעליגיע, כי לא יתכן כהנים בלי רעליגיע,
ושגם שהם גוי קדוש.

'שלום' על פי תורה

אח"כ הרצאתי באריכות מעט, אודות הפסוק והתברך בלבבו לאמר שלום יהי' לי
כי בשרירות לבי וכו' שבקונטרס ומעיין, ועל כגון דא קובל הנביא ישעי', אין שלום
לרשעים, הן משם הוי' והן משם אלקים, על השלום המדומה הנ"ל, שמוהתברך
בלבו, ע"ז אין שלום לרשעים. והגם ששלום הנהו דבר גדול, ואין למעלה ממנו,
מ"מ צריכים לדעת, וואו איין און וואו אויס³.

אח"כ שאלתי, שאחר כל הביאורים והפירושים, מ"מ אין ידוע לי מטרת האסיפות.
ומהו זשודאיזם, אם אי"ז לא ארטאדאקסישע פארטייטיגונג⁴, ואי"ז לא רעפארם
וקאנסערוואטיזם, ואף לא ריקאנסטראקשאניזם, א"כ
מהו פארט⁵ זשודאיזם. ולי נראה, שזשודאיזם היינו קיום
התורה והמצוה בפו"מ.

יהדות אמיתית

וספרתי מעשה ארוכה, שאירע פעם בבאסטאן, אצל
אסיפה של הארטאדאקסען קאנסערוואטיווע ורעפארם,
והבא-כח מהרעפארם דיבר אודות התומ"צ. ועמד משה
העכט⁶, ושאל הימנו, רבי לעווין! האתה מניח תפילין?
האם אשתך טובלת במקוה? וכו'. וכמו"כ כאן, צריכים
לברר על איזה תורה ומצוה אנו מוזהרים (גם כוונתי
לגוטקין בעצמו בזה).

הרב משה יצחק ע"ה
העכט

(1) = כבוד.

(2) = המוימחים.

(3) = מתי כן ומתי לא.

(4) = התנצלות אורתודוקסית.

(5) = אכן.

(6) שליח הרבי הריי"צ בעיר ווסטר מסצ'וסס, בשנים תש"ב-תש"ו, ואח"כ בניו הייבן, קונטיקוט.

ועל שאלותיהם הרבים, מה זה שבכלל יש בהם בתוכם מה שדוחה אותם להכנס לכ"ז, אמרתי שזהו האהבה מסותרת, לפי מש"כ¹ בתניא, שגם קל שבקלים וכו' מוס"נ בפו"מ² מצד האהבה מסותרת.

ובפעם הזאת, עזר הראב"י ג. להם, היינו כשדברתי שצ"ל תחילה הנעשה ואח"כ הנשמע, אמר הוא, שהרמב"ם אינו סובר כך, אלא שצריכים תחילה להבין ואח"כ לעשות.

וגם מהנאספים, הי' הרבה שסברו עמדי, שצריכים דוקא לדבר בפי' אודות איזה מצוה פרטיית, ולא אודות ענינים כלליים, כמו שלום וכו'. זהו הענין בקיצור, וראשי פרקים הימנו.

---

(1) = מה שכתוב.

(2) = מוסר נפשו בפועל ממש.

-יב-

[ד' שופטים] ג' אלול התשי"ד
כ"ק אדמו"ר שליט"א

הנסיעה לבוסטון

ת"ל שנסענו וחזרנו בשטמ"צ. בקרתי שם אצל דיסטריביוטערס של גודמאנ'ס מצה קאמפאני, שטרייטס, ומאנישעוויטץ'ס. האראוויץ אין לו שם דיסריביוטער. כולם התענינו ביותר אודות טשאקאלאד סירופ¹ לפסח הבעל"ט. הדיסטריביוטער של מאנישעוויץ לקח מושטערין², ובאם שימצאו חן אצלו, יהי' קונה.

הדיסטריביוטער של גודמאן הי' קר במאד, ואמר שיודיע אבי-דאר (קרינסקי ניחמני, באמרו, שכך טבעו בכלל, ושבודאי יכתוב מכתב ויקנה).

ועפ"י השגח"פ, נזדמן שהי' בבאסטאן לרגלי עסק, המענעדזשער³ של שטרייטס קא. מגני יארק – שכמעט אי אפשר לדבר עמו בניו יארק, אך שם דיבר עמו הדיסטריביוטער שלו, שיתענין שיעשה הזשעלאטיין¹ על שם שטרייט בקופסותיהם, כמו שבארטאנס רוצה.

ואמר, שכשיגיע בחזרה לניו יארק יתקשר עמי, שמעונין בדבר. בשגם שכבר עשו זאת והרויחו בטוב מזה, אך שהרבנים אסרו עליהם הזשעלאטיין, וכעת, שישנה זשעלאטיין כשרה לכל הדיעות, בודאי ירצה לחדוש הדבר עוד הפעם.

רש"ז גורארי, השתדל עבורי אצל פלאגמאן. ות"ל, שהיום הוזמנתי אצל פלאגמאן, והתדברתי עמו, ואמר, שבעתיד הקרוב יודיעני, שאפשר שכעת אבדו התענינותם מלעשות זה על שמם.

וכשיעזור השי"ת, שקאמפאני גדולה כמו שטרייט או בארטאנס, או יותר טוב ששניהם יזמינו ויקנו, אז יהי' איה"ש פרנסה בסוסה, שהם מזמינים הרבה בפ"א. וע"ז נצטרך ברכה מיוחדת.

הוראת הרבי להחתן

אודות החתונה: המסדר קידושין הי' נתן נטע זובער מלינדען ניו זשורזי. החתן אמר, שכ"ק אד"ש אמר לו, שאני אסדר הדברים. אך לפי שלי לא אמר כ"ק אד"ש

(1) ראה במבוא למכתבי שנה זו.

(2) = דוגמאות.

(3) = המנהל.

כלום, ונוסף ע"ז הי' שם...¹, שאף אם הי' כ"ק אד"ש בפיו אומר לי, הי' חרה אפם שאכניס ראשי בין שני הרים גדולים וכו'.

וע"כ, בהמנהגים של הנחת כף כסף על מפתן חדר היחוד, ושיכנסו שמה ההורים וכו', וישמטו משם אחד אחד, וקיטעל, והתרת הקשרים וכו', ע"ז השגחתי וסדרתי, והי' הכל בסדר.

אך בהנוגע למחיצה², ועכ"פ שישבו אנשים מצ"א ונשים מצ"א, ע"ז לא יכולתי לעשות כלום, לפי ש...³ התנגד לזה בכל תוקף, באמרו, שיעזוב את החתונה-זאל וכו', ושיש ע"ז ההיתר של עבר ושנה, לפי שכך מתנהג בכל חתונה וחתונה. וזקני אנ"ש הנ"ל, הנה שתיקותם הי' באופן, שאין אף צל ספק בהודאתם. וסכ"ס⁴ סדרו שני שלחנות מיוחדים לגברים עבור "הצדיקים", כך כינונו. ואף שהחתן בפיו אמר, שרוצה דוקא אנשים מצ"א ונשים מצ"א, מ"מ לא הועיל.

קביעות חדש בדא"ח⁵

בעת סעודת החתונה, לקחתי משקה יתר מכפי הרגיל, ועוררתי ביחוד את התמים מ., ותבעתי, שיסדר סדר עכ"פ פ"א בשבוע, לחצי שעה ללמוד הדא"ח, ושישתתפו בזה החתן מרדכי שארפשטיין, ומ., והת' ט.

– ואח"כ נודעתי, שהתל' ט. איז קאליע גיווארען⁶ הרבה, וחזר לסורו הראשון, עד שישנם כאלו שאמרו לי אח"כ, כשפג ממני המשקה, שלא ראוי לדבר אליו אודות קביעות בדא"ח, כ"א לדבר על לבו אודות הנחת תפיו ושמירת ש"ק. ושהולך לפסיכיאטרים, ויש לו פראבלעמען, וגם דיבר לי מאדנע רייד⁷, שמאמתים מה ששמעתי עליו.

(1) שנים מזקני החסידים.

(2) ראה גם לעיל במכתב י"א תמוז ובהערה 9 שם.

(3) רב אחד שהי' נוכח שם.

(4) = וסוף כל סוף.

(5) אודות קביעות זו, ראה במבוא למכתבי שנה זו, ובמכתבים הבאים.

(6) = נתקלקל.

(7) = דיבורים מוזרים.

הרה"ח ר' מרדכי אליעזר ע"ה שארפשטיין

והוחלט, שבליל אור ליום ועש"ק נתאסף בדירתו של מרדכי שארפשטיין, ונלמוד ביחד ספר קונטרס ומעיין, ואח"כ יהי' סעודת השבע ברכות. ואמש בבואי, בקשתי את שמואל פאגעלמאן שיראה לסדר הדבר, שלא ישכחו וכו' או יאמר שזה הי' מהמשקה וכו'.

חשבתי לשתף גם את י., אך ששמעתי, שיותר ממה וואס ס'וועט עהם מזה צוקומען¹, יקלקל הוא להאחרים, וע"כ חדלתי.

– מ. הסכים רק בתנאי שלא יומסר זה לכ"ק אד"ש, וע"כ יהי נא בעיני

כ"ק אד"ש כאילו לא מסרתי – ותקותי, שאולי נוכל ליקח ביחד עוד הפעם מעט משקה, ועי"ז להפג צינתם מעט, ואולי עוד נזכה לחממם מעט, שמובן, שמחצי שעה דא"ח, קען מען קיין סאך ניט אויפטאהן².

סדר בהפצת המעיינות

והנה, ביום הש"ק או ליל ש"ק, וגם עוד ב' לילות בשבוע, הנני לומד עם תל' שיל"ה. בליל אור ליום ב', עם גוטקין וכת דילי'. בליל אור ליום ה', בסעמינאר. יום ו' עש"ק, מוקדש עפ"י הרוב עבור זלאטניק.

אשר ע"כ, אולי אוכל לבקש, שיושיב כ"ק אד"ש אחר המוכשר לדבר במקומי, עכ"פ עבור א' מהענינים הנ"ל, כי מתי אעשה אנכי וכו'. אני אינני יכול למצוא מי שהוא עבורו, שמי פתי כ"כ שישמע לי, ובאם שימצא כזה, הלא פתי הוא, ובדרך ממילא אינו מסוגל.

וזה ענין מסובך, שדורש אז מען זאל ליגען אין דעם³, לא רק שצריכים ללמוד, כ"א צריכים לצלצל לכאו"א, ולדרוש בשלומו הטוב, ולעוררו לבוא אל השעור. ופעמים האט מען צו טיף דערלאנגט⁴, ואח"כ צריכים לפייס וכו'.

(1) = שיתוסף לו מזה.

(2) = אי אפשר לפעול הרבה.

(3) = להיות מונח בזה.

(4) = שנותנים יותר מדי תוכחה.

ובודאי איז א שאד¹ לבטל שום ענין מהנ"ל, שכאו"א קובע ברכה לעצמו. ואינני ממאן בדבר, אם כך נראה בעיני קדשו, און דאס הייסט ניט צופיל², אמשײך הלאה כפי רצונו הק', בברכתו הק', שאצליח גם בחינוך בנותיי כפי רצונו הק', ושלא יהי' מניעות מצד הוריי יחי' על כ"כ.

דברתי עם מרדכי שארפשטיין, שילמוד הוא עמם, ולמה צריך "למשפיע", אלא שהצדק עמו, בלי סיוע מהחוץ וועט דאס ניט אנהאלטען³. כמו"כ התיישבתי, אולי לספח זה לדוד ראסקין, שיש לו ג"כ סדר עם אברכים פ"א בשבוע, אך נראה לי בזה, שהזיווג לא יעלה יפה, וכנ"ל בענין י'.

ויברכני נא כ"ק בהצלחה בגו"ר, בטוב הנראה והנגלה, למטה מי' טפחים.
דובער בן מיריל בוימגארטען

---

(1) = חבל.

(2) = וזה לא נקרא יותר מדי.

(3) = הדבר לא יהזיק.

-ג-

[א' תצא] ז' אלול התשי"ד
כ"ק אדמו"ר שליט"א

הצלחת התוועדות

ליל אור ליום ועש"ק העבר, למדתי בבית מ. עמו, ועם הת' ט., התחלנו בקונטרס ומעיין.

הנה ט. איז זייער ווייט פארקראכען¹, הוא אומר שמניח תפי', וששומר שבת, רק שאינו חזק כדבעי להפסיק מזה, יש לו תאוה בוערת לנסוע ביום הש"ק, אבל אין לו התקף והחזוק להשביעה, ובעבור חלישתו זאת הוא שונא את עצמו. נמצאים בו גם סימני ניט נארמאלקייט² טבעיים וגשמיים ממש, אשר לרגלי זה, דורש אצל הפסיכיאטארס והסייקא-אנאלאסיסטס, וכעת הנהו עומד באמצע סייקא אנאליסיס³.

מכריו מתפלאים, על אשר הסכים בכלל לבוא להשתתף בלמוד הדא"ח (ואני הנני תולה זאת לפרות ותוצאות ההתוועדות, שבד"כ מצליח התוועדות עם מעט משקה, עשר פעמים ככה מכמו הלמוד, אף היותר רציני). ישב ושמע ושאל שאלות חוצפיים, אך למדה ידועה יכולים לומר, שיש לו ד"א⁴ עוד לפני הדא"ח.

ישים מענה בפי

– שאלה אחת שאל, שאיני יודע פתרונה, וכבר שמעתי כו"כ פעמים. והנה מה שבשו"ע התיר להרוג בש"ק, הכנים הנתהוים ממלמולי זיעה, ושכעת כבר [יודעים בכירור מי שקרא תיאור הענינים בפרטיות ולא שסומך על ספרי לימוד בשביל מתחילים יודע אשר אינו ברור כלל וכלל אפי' לפי דעתם. ורק שאומרים שאין ראוי הוכחה שולדים מבלי או"א, ובמילא אי"ל⁵ לומר שנשתנו משאר בע"ח⁶ שא"א להתהוות ממלמולי זיעה וכו', כ"א מאב ואם, או מבצי האם וכו', וממילא, הרי הכנים המה בע"ח ממש, ומחוייבים עליהם משום נטילת נשמה, וממילא יש ח"ו

(1) = נתרקק הרבה הרבה.

(2) = אי-שפיות.

(3) = בדיקה נפשית.

(4) = דרך ארץ.

(5) = אין לנו להם.

(6) = בעלי חיים.

טעות בשו"ע ובראשונים ובגמ' וכו' וכו'. וממילא, אם יכול להיות טעות ח"ו בד"א¹, הלא יכול וכו' וכו' – שא' זו מעיקה לו ביותר. לא עניתי, כ"א שהסיבותי את הדברים אין אנאנדער ריכטונג², עדי שהוא הי' צריך לנסוע ל... ,ומהר להרכבת. ובאם שישים כ"ק אד"ש מענה ע"ז בפי, דבר גדול הי'. ובשם ... שט. דר בביתה, שמעתי, שאינו מניח תפי', ואינו שומר ש"ק.

קרבן מהעדר שימת לב

...³ הנהו לפי דעתי א פיינער יונגערמאן⁴, חינוך את אשתו, שמוצאה היא מהורים בלתי דתיים, בחינוך טוב ונעים, שומעת קולו בתכלית, נוהרת ביותר בכל עניני כשרות, גם בחומרות ודקדוקים וכו', גם אם יצוה לה לכסות ראשה או זרועותי' וכו', היתה שומעת בקולו.

רק שהנהו פארזשאאווערט⁵, להיותו קרבן מפארנאכלעסיגקייט⁶, שאין איש שם על לב זיך אבצוגעבען⁷ עמו וכיוצא בו, עד שנעשים איברים המדולדלים ר"ל. מובן, שבפעם הראשונה, לא יכולתי תומ"י⁸ עהם אריינצוקריכען אין די ביינער⁹, רק שהנני רואה, אז עס לאזט זיך שטארק מיט עהם ריידען¹⁰.

כמו חסיד זקן 'עובד'

בקרתי ביום ו' עש"ק בקר אצל זלאטניק. עד עכשיו קבל משרה רק לימים הנוראים, בעיירה לארעלטאן, הלא רחוקה מספרינגפילד, מקום האהל הקדוש. עזרתי לו במעט בסידור "הסוירמענס"¹¹, שעליו לנאום ד' [סוירמענס, ב' בב' ימי ר"ה לעוררו שלא יהי' בין תק"ש ומוסף], וא' לפני כל נדרי, וא' ביוהכ"פ. הסוירמען שחיבר ליום א' דר"ה, הנה ממש כמו שחיברה חסיד זקן עובד, מלאה היא רגשי יר"ש, און זעהר גירעד צו די זאך¹².

(1) = בדבר אחד.

(2) = לכיוון אחד.

(3) אברך א' ממשתתפי השיעור.

(4) = אברך טוב.

(5) = 'חלוד'.

(6) = רשלנות.

(7) = להתמסר לטפל.

(8) = תיכף ומיד.

(9) = ל'חדור לעצמותיו'.

(10) = שאפשר לי לדבר איתו 'חזק'.

(11) = הדרשות.

(12) = ומדבר מאוד לענין.

הוא מפליא מהשינוי שבין הסוירמען הלזה החדש, לכל הסוירמענס שלו משנה העברה, ועוד מקודם, רק אז עס פאסט עהם ניט¹ להודות, שזהו לסיבת זיין אריינגליגען זיך² אין חסידות, ודרכי החסידים, בשנה זו. בשנה העברה השתמש במייקראפאן, לפי ששמע מהרב ד"ר ראזענבלאט מבאלטימאר, שזה מותר. אך אני וחיים צימענט, החמרנו מאד מאד בזה, והנני מקוה, שברצות ה' יעמוד בנסיון, ולא ישתמש במייקראפאן. גם דברתי עמו אודות נעילת נעלים כשרים ביוהכ"פ הבעל"ט, וקיבל כ"ז. גם דברתי עמו שיהי' בשכונתינו, ויחסה בחצרות קדשינו בימים אחרונים דחגהס"כ הבעל"ט ... בדעתי לראות עכ"פ, שיסע למחנינו באשמורת ער"ה לסליחות, ושיטבול במקוה, ואולי יסע עמנו על האהל.

מאכלים כשרים

עם תל' שיל"ה, למדתי בש"ק הלכות ר"ה בקיצוש"ע, למדנו כד' שעות, הסבכתי בזה הרבה משיחות, ומדא"ח, ומדרכי החסידים, ומהל' תשובה מהרמב"ם. גם במש"כ שבעשי"ת ינהגו בחומרות יתירים, אף שאינו נוהג כן בכל השנה, דברתי בארוכה אודות פת שומר שבת (שרובם ככולם אוכלים סטיהמערס וכו'), ובנקל יכולים להשיג פת כשר, מרייפמאן והדומה), גם אודות חלב נכרי. והסברתי, שבאותם י' ימים עכ"פ, ישתדלו בהנ"ל. וביני לביני, האבען זיך ארומגירעדט³ כו"כ עניני אכילת מאכל כשר וכו'.

גיור ישמעאלי

נוכחו בזה ז' תל', וביניהם א' חדש ד.ל. שמו, זעהר א פיינער גישמאקער⁴ בחור, בן כ"ב שנה, שלאחרי מיתת אביו ל"ע זה לא כביר, התקרב לאידישקייט. הי' אצל רמ"מ פעלדמאן, ובספרינג וואלי וכו', וכעת מתחשב לתלמיד בשיבת ר' חיים ברלין, ואף שעוד טרם שיוכל להכנס לשום כתה, שמאד חלש הנהו בלמוד, מ"מ מתחשב להנ"ל.

ויש לו פראבלעמען גדולים: היי' האם ילמוד, או יבקש פרנסה – הלך איזה שנים לקאלעדזש, האם ימשיך הלאה וכו'.

וכשעניתיו על כל זה, שיכנס לכ"ק אד"ש, אמר, ששמע שגם הוטנער – להבדיל – יכולים עמו להתיישב וכו'.

(1) = לא מתאים לו.

(2) = שהכניס את עצמו.

(3) = דיברתי אודות.

(4) בחור טוב ונחמד מאוד.

ולפי שלא ידעתי, האם עלי להתענין עמו, מכיון שמבלעדי זה הנהו שומר ש"ק ומניח תפי' וכו', אולי טוב שיסדר שם. ע"כ מנעתי, ולא מסרתי לו רגשותי על אודות הוטנער וכו'.

אבל זה ברור, שאין אני והוא יכולים צו האבען צו טאהן מיט'ן זעלב'ען¹ בחור, ובאם שעלי להמשיכו, עלי גם לנתקן משם, שלפ"ד הנה שם ממש היפך הכוונה, ובפרטים אחרים, עוד יותר גרוע שם מכמו בעלקינס² ושעכטערס, ע"ד שא"א לגייר את הישמעאלי.

אחיזה בממון

אמש אחר הבדלה, בקש ודרש הד"ר נאסס ממני, שאפיץ את ספרו בסעמינאר³, ותמך יתדותיו, שלהיות שכ"ק אד"ש תמך בידי בסך הגון, וכתב לו מכתב⁴ שרוצה להשתתף בהדפסת הספר, ע"כ מטעם הדבק בדרכיו וכו', עלי גם לעסוק בזה.

ואני לא עניתי כולם, כ"א שאינני נוסע לשם עד אחרי החגים והמועדים. אך אף את ספרי קה"ת ומל"ח אינני מפיץ שם, כ"א שהנני מורה לאלחנן רייציס, שהוא ימכרם, לפי [שאינני חפץ שיהי' שום אחיזה בממון נכון גם להבא לנהוג כן] שם בזה. ועאכו"כ בזה, שאינני רואה שום תועלת במה שיקראו שם בספריו. ומ"מ, הריני שואל גם את זה.

ויואל נא כ"ק אד"ש לענות על כל הנ"ל, להורני ולהאיר עיניי.

עדיין אין כל חדש אודות הקישור עם בארטאנס.

דובער בן מיריל בוימגארטען

(1) = להתעסק עם אותו.

(2) = ישיבה אוניברסיטה.

(3) הרב ד"ר ישראל ברוך נס, רופא וגם למדן. בשנת תשי"ד, הדפיס ספר בשם 'תמצית וקיצור עיקר חכמת הקבלה ותורת ח"ן' (ראה עוד אודות ספר זה, ב'המאור' חשון תשט"ו עמוד 33). גם חיבר 'קונטרס הקונמות' (ג.י. תש"ג). והיה מקורב לרבי (ראה אודותו ב'ימי מלך' חלק ג' עמוד 1056. 'חסידיים הראשונים' (אלפנבין) חלק ב' עמוד 265. תשורה קורנט (תשס"ח) עמוד 33 (אות נב)).

(4) לא הגיע לידינו.

- יד -

א' תבא [י"ד אלול] התשי"ד
כ"ק אדמו"ר שליט"א

'בעל חוב' על התעמולה

אודות התל' מ.פ.: בתורה ודעת לא חפצו לקבלו, וכשראיתי שאביו מתעקש דוקא עבור שעכטערס סעמינאר, ושהסעמינאר חפצים לקבלו, וגם בעצמו עוד טרם שיועד מדוע לא בשעכטערס, התדברתי עם מענדיל פעלדמאן, שמכהן בתור משגיח רוחני בישיבת ר' חיים יוסף¹.

ובליל אור ליום ה' שבוע העברה, שהיתי בבית פ., ושוחחתי עם הוריו כמה שעות, עד שהוכחתי, שדוקא ר' חיים יוסף הנהו הישיבה עבור בנם, ושהרב פעלדמאן הנהו גם מלומד גדול בחכמות חיצוניות, וששם לומדים גם חכמת ישראל מלבד תלמוד וכו'.

וביום ה' בקר, בקרו שם בישיבה, ואני עמם, ות"ל שהכל עלה יפה, וכבר נתכתב וגם לומד שם, ומ"מ פעלדמאן אומר, ללמוד דא"ח עם תל' דשם.

אביו, בתור תודתו עבור תעמולתי עם בנו, כתב לי המחאה על סך הגון, ואף שנסיון גדול הי' לי לשעה, מ"מ מאנתי לקבל, בכדי שלא יחשוב [שיש לי שום אחיזה נכון גם להבא לנהוג כן] וכו'.

וגם, שעכשיו הנהו בע"ח² לי, ובנקל יותר עבורי אדורך צו פיהרען די ענינים³, וקשה יהי' לו לטוב על בקשותי.

נותן המאה – לו הדיעה

אודות גוטקיין וכת דילי': הוחלט אצלם, לקבל איזה טעקסט-רידערס⁴ מבלעדי, בכדי שלא להטריח שום אחד יותר מדאי, וכפה⁵ נ"ח בחרו [בראביי ג. מהותו?⁶] וכמותו. אשר התוצאות מזה, בודאי לא יהי' כדבעי, מק"ו, בשגם "שרב אורתודוקסי" כמוני אינו פועל, עאכו"כ האחרים.

---

(1) נוסד בשנת תרצ"ט ע"ר ר' שלמה גאטליב, ונועד עבור תלמידי קאלעדזש, שרצו ללמוד תורה בשעות אחר-הצהריים (ראה בארוכה ב'הפרדס – ספר היובל' עמוד 411).

(2) = בעל חוב.

(3) = יהי' יותר קל לבצע את הענינים.

(4) = קוראי-טקסט.

(5) = וכפי הנראה.

(6) ראה להלן במכתב כ"ב אלול.

והנה לפי דעתי, אם כ"ק אד"ש רוצה שכל ההשפעה שם יהי' ממחנינו, צריך המל"ח או המחנה ישראל, שתומכים בידם כעת בסך \$20 לחודש, לכפול התמיכה, וממילא נוכל להיות בבחי' ווער עס גיט די מאה דער האט די דעה¹.
ומעצמי, לא אשתתף עם ראבייס שמכהנים בקאנסערוואטיווע ובמאדערנע ארטאדאקסישע שוהלען, להיותם הם הרבים ואני המעט, ובד"כ, הזשודאאיזם שלהם פארעווע במאד, ובמילא יותר מתקבל וכו', כ"א אחר שאשמע חו"ד כ"ק אד"ש בזה.

נושאים רינה ותפילה

אודות [אחיו של ולאטניק א"ל² שילמוד בתו"ת האמנם נשתנה?²]: אולי גם עבורו טוב להסתדר בישיבת ר' חיים יוסף.

בהנחה ראשונה, אחרי דברי אל אחיו הגדול, אף לא קיימא לשאלה אצלי, האיך אייעץ או אשתתף עם עזיבת תו"ת, בודאי תו"ת עם כל... יותר טוב אלף פעמים ככה מכמו האחרים, מכיון שהנשיאים נושאים רנה ותפילה וכו'.

ואח"כ חשבתי אדרבה, יואיל נא כ"ק להורות. ובאם שגם דעתו הק' לשלילה, נא להודיע מהר, טרם יעשה דוב צעדים בזה. ואקוה שבידי למגעו מזה, ולעשות כרצון כ"ק אד"ש.

לפרסם ברדיו

חשבתי אולי לבקש את ר"י העכט [לפרסם על הראדיא כדאי³], שבמקום פלוני ובשעה פלונית, מלמד פדגוג ידוע ומפורסם (מבלי הזכר שמי), למודים פלונים ופלונים באנגלית, הכל חנם אין כסף, ולבקש את ההורים והזיידעס ובאבעס, לשלח את בניהם ובני בניהם שילמדו תורה, וממילא לא יקרה עוד כאשר קרה זה לא כביר⁴. ובפרט כעת בימי הרחמים והרצון, בנקל יותר לפעול על לבותיהם. ועי"ז יתוספו ספסלים בשיל"ה, וגם ממילא יכנס כ"ז תחת הדגל של שיל"ה באופן אופיציאלי⁵. ויואיל נא כ"ק אד"ש להורות גם בזה.

(1) = נותן המאה - לו הדיעה.

(2) = אמר לי.

(3) ראה להלן במכתב כ"ב אלול.

(4) לא ידוע לנו למה הכוונה.

(5) ראה במבוא למכתבי שנה זו.

סגולה טובה

ובזה להודיע לכ"ק אד"ש, שכל מחשבותיי והצעותיי הם רק בדרך אפשר, ואני כותב ומציע רק שאני יודע שכך רצונו הק' של כ"ק אד"ש, ואחרי כל הדברים האלה, לא נעשיתי יש ומציאות מכ"ז יותר ממה שהייתי מקודם כ"ז. ובאם שדבר מה לא ישרה בעיני ק', נא להודיעני, כי כ"ז אך למען עשות נח"ר [לכ"ק אד"ש להשי"ת], וכמבואר בדא"ח, שבשמחת האדון ישמח גם העבד וכו'. וכן אולי אינו חפץ שאפסוק מלכתוב עד אחרי החגים והמועדים. ונא לענות על כ"ז, וגם המכתבים הקודמים. נידון בארטאנס ושטרייטס, עדיין אין חדשות, און פרנסה בהרחבה וואלט גיווען א סגולה טובה צו די עבודה¹.

דובער בוימגארטען

---

(1) = ופרנסה בהרחבה היא סגולה טובה להעבודה.

הרב בוימגארטען בחתונת ההי"ח ר' יהודה ליב גראנער, ס"ו אלול תשי"ד
(אחיו הרב מנחם מענדל, גיס החתן, נראה בקצה השמאלי של התמונה)
קרדיט: ספר 'מקדש ישראל' עמוד 176

-טו-

ב' סליחות [נצבים, כ"ב אלול] התשי"ד

חתונת הרב גרונר

מהותו של ראב"י ג. א': תל' ומוסמך מיבנה, בפרטים אחרים הוא כדבעי, עד"מ, אמר שמיאן בשידוך א', מפני שהמדוברת אמרה שלא תשמור את הטהרה. אבל בכל הוא מסכים עם גוטקין, גם כשאומר דברי אפיקורסות להיפך הכונה, וממילא הם מתפעלים ממנו. גם הנו יפה תאר ויפה מראה, כמו שאומרים א טאל דארק ענד הענדסאם ראב"י, ובנוגע לענינים, בודאי לא ישפיע עליהם כלום, כ"א שיהי' שם נאה דורש שלא ע"מ לקיים.

ע"ד הראדיא¹ התדברתי עם ר"י העכט, ואמר שיפרסם. ע"ד אחיו של זלאטניק²: לא נשתנה מכמו שאמר לכ"ק אד"ש, רק שהענין, שבתו"ת הנו רק יושב, וחשבתי, ששם אולי לא רק שישב, אפשר שילמוד ג"כ. על חתונתו של ר"ל גראנער, השתדלתי ש...² ישתתף עכ"פ בהקביעות החדשה עם מ., וכמעט שהסכים, אך לפועל לא יצא, ובאמת איז ער זעהר ווייט פארקראכען, עד שגם בעזרת נשים מדברים אודות זה, שהנהגתו והנהגת זוגתו נשתנה הרבה. ואני, בין שהם שוין אזוי פיל אריינגיקראכען אין די ביינער, אז ער מיידיט מיר אויס³. יחפשו בשכנותו אברכים שיכולים להשפיע עליו

התוועדות קודם סליחות...

כמו"כ סדרנו אז, שמרדכי שארפשטיין יעשה בביתו מלווה מלכה קודם סליחות, בתור שבע ברכות עבור אחיו זעליג⁴, והוזמנו לשם כל החברה, כמו מנחם מינץ, ליכטענשטיין, נתן קלאהר, סיימאן מפיטסבורג שכעת לומד בישיבה אוניברסיטט, וכו'.

ולקחתי משקה, ובאתי לסליחות אח"כ מעט מבושם, ואחר הסליחות, הומשך הענין מעט בביהמ"ד של כ"ק אד"ש. ובאם האמת הוא, שהי' מהומה, ובלכל את כ"ק אד"ש, יואיל נא לסלוח, באשר כוונתי היתה רצוי'.

(1) ראה לעיל במכתב י"ד אלול.

(2) אברך תמים שנתקרב לרבי ע"י הרב בוימגארטען.

(3) 'חדרתי לו לעצמותיו' עד כדי כך, שהוא כבר מתחמק ממני.

(4) חתונתו התקיימה ביום י"ד אלול תשי"ד, שבועיים אחר חתונת אחיו.

דברתי הרבה אל מנחם מינץ, גם אל מארלא דברתי, שאם מזמינו השי"ת לבית מ. ולהפגש שם גם עם ט., עליו לדעת, שבתור תל' בתו"ת, עליו להשפיע שם ולהאיר ולא לקבל ח"ו וכו', והוא שמע הכל ברצינות.

כל מה שדברתי אינני זוכר, לפי שהמשקה [הי' מניעה ובמילא להשתמש בזה רק בתור יוצא מן הכלל לגמרי], ואקוה שלא דברתי ח"ו אויס פון וועג¹. ובלי משקה, רעד זיך ניט כלל ווי מיט משקה².

- בשבוע זו נלמוד דא"ח בבית ר"מ שארפשטיין, אור ליום ועש"ק, ובבית מ. יהי' התועדות איה"ש במוצש"ק. ואינני יודע, אם נכון לקחת שם אי איזה מן התל' ג"כ, או מן האברכים, ע"ד דוד ראסקין או זעליג כצמאן.

הלכות צניעות

דברתי ל...³ אודות שתלבוש ז' שייטיל, ומתחילה הייתי זהיר בדבוריי, שמא יהי' קטרוג, אבל ראיתי, אז די זאך לאזט זיך רעדען⁴, הגם שאינה מסכמת - כי כשדברתי, קרא לה שתשמע ג"כ, ונכנסה ושמעה, ובפי' לא הסכימה - ומ"מ ראיתי שיכולים לדבר, ואין פגע ואין רע, ואולי גם במדה ידועה [יכולים לפעול וצריך שגם נשים צעירות ידברו עמה].

בהיותי בבית מ. בשבוע העברה, בעת למדי, הוכחתי את ...³ על שזוגתו לובשת מכנסים, שלפ"ד יש בזה חשש איסור דאורייתא דלא יהי' כלי גבר, וכפה"נ פעלו דבוריי עליו.

לתקוני שדרתיך

ואז בעת הלמוד, ראיתי שט. מקלקל את מ. הרבה, ומשפיע עליו לרעה. דיעותי של ט. מאד מושחתות, עד כדי כך, שיכול להוציא בפיו זלזולים גם על דברי רבוה"ק בספריהם, וכבר נסתפקתי, האם להפטר ממנו.

אך שהנני רואה, שהלמוד וההתועדות פועלים עליו לטובה מעט, וגם הנני ירא מלהרחיקו, שמא יאמר כ"ק אד"ש לי, לתקוני שדרתיך ולא...

גם למ. יש הרבה קושיות, ובפרט, וואס האט חסידות אויפגיטאהן⁵, כשרואים שהרבה מן לומדי החסידות, פיהרען זיך אויף אסאך ערגער⁶ בכל הפרטים מכמו

(1) מחוץ לדרך.

(2) = לא 'מתדבר' לי כמו עם משקה.

(3) אברך א' ממשותפי השיעור.

(4) = שהיא מניחה לי לדבר.

(5) = מה החסידות פעלה.

(6) = מתנהגים בצורה גרועה הרבה יותר.

העולם'שע וכו'. און עס קומט מיר אהן זייער שווער עהם זיינע קשיות צו פארענטפערען¹.

ומשו"ז, אצל ההתועדות דרשתי מעמו, ער זאל זיך אויפהויבען איין טפח העכער פון די ערד, אוועקלייגען שכל אין א זייט, און נוצען די הארץ, וועט ער דעמאלט זעהן, אז די קשיות זיינען קיין קושיות ניט², ועכ"פ אינם סותרים להענינים.

דברתי, שישלחו את נשותיהם לחבורת נשי חב"ד, ויאמרו הנשים מרת ... ומרת ... שבאמת ה' משתתפים, אבל שם מתכנסים הרבה נשים זקנות, ואין להם שום התקשרות. ואולי הצדק אתם, ונכון לסדר אפטיילונג³ של נשי חב"ד מיוחדת, עבור אברכות יונגע ווייבלעך.

דאגות הפרנסה

ועכשיו, הנני מוכרח לכתוב אודות מצב פרנסתי, שהיא דחוקה במאד מאד, יום א' מוכרח אני ללוות מזה ומזה, וביום הב' צריך אני לבקש גמ"ח אחר לסלק לזה. ובהעסק, הגם אז אביסעלע בעסערט זיך⁴, מ"מ קיין פרנסה איז אלץ ניטא⁵, און מכל הענין, ההלואות והפרעונות, הנני נעשה לתל בגו"ר. מלבד מה שהנני מתירא, שמא לא אוכל לשלם, ויהי' עוד הפעם ח"ו כבראשונה⁶.

הנני עומד כעת בחובות המעיקים אותי במאד, בערך סך ה' מאות שקלים, ומזה הנני כמעט משתגע, ווייל עס איז שווער איבערצודרייען⁷, בשגם שהרבה דלתות סגורים לפני.

וגם מה שהנני מוכר עכשיו, הכל הוא על שלשים יום או תשעים יום, כדרך בסחורות אלו, און עס איז קשה במאד החיים כמו שהם. ומובן, שק"ו שקשה במצב כזו, גם לסדר כל הענינים האחרים.

ואנא שיברכני נא כ"ק אד"ש, שיתהפך אצלי ממרירו למיתקא.

דובער בן מיריל בוימגארטען

1 = קשה עלי מאוד לתרוץ לו את קושיותיו.

2 = שיגביה את עצמו טפח אחת למעלה מהארץ, יניח את שכלו הצידה, וישתמש עם הלב, אז יראה, שקושיותיו אינם קושיות.

3 = מחלקה.

4 = שמשתפר מעט.

5 = עדיין אין לי שום פרנסה.

6 = שבעסק הקודם (עשיית יין) הגיע לפשיטת-רגל. ראה בסיפורי שנת תש"י.

7 = לסלקם, להפכם.

[ג' נצבים] כ"ג אלול תשי"ד

גם בלי משקה

מכיון שכ"ק אד"ש ענה על הנ"ל "ובמילא להשתמש בזה רק בתור יוצא מן הכלל לגמרי", א"כ אולי אפשר טוב יותר שלא להתכנס, מכיון שבלי משקה איז שווער צו שטעלין דעם ריכטיגען טאן, און עס וועט זיין דברים של מה בכך. וע"ז ענה: וויבאלד עס וועלען זיך צונויף קלייבען 10 אידען איז דאך שכינתא שרי', וועט דער אויבערשטער העלפען ומסתמא אויך אהן משקה.²

---

(1) = יהי' קשה מאוד לקבוע הצביון המתאים להתוועדות, ויהי'.
(2) = "מכיון שיתקבצו עשרה יהודים, הרי אז "שכינתא שריא", ולכן יעזור הקב"ה, ומסתמא גם בלי משקה".
ראה גם לקמן במכתב כ"ח אלול.

-טז-

[א' וילך] כ"ח רחמים [אלול] התשי"ד
כ"ק אדמו"ר שליט"א

כל הממעית משובח

ההתועדות שהיתה צריכה להיות אמש מוצש"ק בבית מ., הודחה עד מוצש"ק הבעל"ט, מפני אשר הבעה"ב נסע לבקר את חמיו וחמותו קודם ר"ה. ומצדי, הנני שבע רצון מזה, שאני הייתי אצל מחותניי הגראנער'ס, ושמעתי כמה דברים אמתיים מהר' ניסן שיחי¹.

ואיה"ש על ההתועדות הבאה, אינני מבין כונת כ"ק אד"ש, בתשובתו האחרונה אלי: האם הפי', שנשב ונשוחח יחדיו מבלי משקה כלל, וממילא לא יהי' אף כמראה התועדות חסידותי, או האם הפי', שיהי' משקה על השלחן, און מען זאל [צוביסלעך נעמען² דך לא הרבה. וכל הממעית ביותר יעשה רושם טוב יותר על המתועדים ובמילא ה"ז משובח]

לקרב גם הפחות ביותר

מהשיחה הקדושה שזכיתי לשמוע אתמל, הבנתי מענה ג"כ על שאלתי של דחיית ט., שדעת כ"ק אד"ש בזה היא לשלילה³.

עם ר' אברהם יצחק ראזינפעלד, התדברתי אודות לקרב את...⁴ והבטיח להתענין ולהתעסק בזה.

...⁵ הי' בדעתו, שלא לבוא בר"ה לחצרות קדשינו כל עיקר, ומשו"ז הופיע להתועדות כ"ק אד"ש ביום הש"ק, בכדי לצאת בזה. אך דברנו אתו, ואמר שיבוא גם ביום ב' דר"ה, להיות אצל התפי' ותקיעות דכ"ק אד"ש, ולשמוע דברי הקדש והדא"ח אצל שלחנו הטהור לפנות ערב.

עוד טרם שנעשה כלום, נידון פקודת כ"ק אד"ש⁶ לסדר שנשים צעירות ידברו אל ז' של... להיות הזמן דעיו"ט וי"ט, עת שהנשים טרודים בהכנות, אינו גרמא לזה.

(1) נמנוב.

(2) = ויקחו מעט.

(3) ראה שיחת ש"פ נצבים, כ"ז אלול תשי"ד (בלתי מוגה. אות י"א ואילך): "מען דארף טאן מיט יעדער אידן, אפילו מיט א פחות ביותר, דארף מען אים אויך מקרב זיין... (=חייבים להתעסק עם כל יהודי, גם הפחות ביותר, צריכים לקרבו ג"כ). עיי"ש בארוכה.

(4) האברך הנ"ל במכתב כ"ב אלול, שהרבי ענה אודותו "יחפשו בשכנותו אברכים שיכולים להשפיע עליו".

(5) האברך הנ"ל.

(6) לעיל במכתב כ"ב אלול.

ט. שכר לו דירה בפלעטבוש, דירה בת ב' חדרים, ביחד עם ע. שלמד משך ה' שנים בתו"ת, ואח"כ בבעלקינס אינסטיטוציע, וכעת הולך לברוקלין קאלעדווש. וגם בישיבת באר-שמואל אונסדארפער ישיבה לומד בכ"י, אך אומרים עליו, שנפל הרבה ממדריגתו. וגם זה ששכר דירה בשותפות עם ט., אינו סימן טוב. ואיה"ש בליל אור ליום ועש"ק הבעל"ט, נלמוד שם בהדירה, ואולי ישתתף גם ע. בהלימוד.

התואר 'משפיע'

הלימוד בשבוע העברה, עלתה ת"ל בהצלחה, כי גם מרדכי שארפשטיין השתתף בלמוד, ולעזר גדול הי', שהוא ת"ל יש לו חסידישע חושים, ועונה על שאלותיהם של ט. הרבים, והמעטים של מ. בטוב טעם.

ואף אז ס'איז א שאד¹, הלא יכול הוא להשתתף תחת עמי, עם האברכים של חבורת ר"ד ראסקין, ושם וואלט ער מעהר אויפגיטאהן², אך לטובת עניינינו הנני מחזיקו עמנו.

הוא מתנהג בפשיטות גדולה, עד כדי כך, שהוא מספר לפני אחרים, שבעריל בוימגארטען הנו "המשפיע" שלו, ואומר זה אף בלי צחוק, ערענסט³ הוא בזה.

ואף שהשתדלתי להפסיקו מזה, ואמרתי לו האמת, שלבזיון נחשב לו שיהי' לו "משפיע" ככה, ושרק מיר לערנען צוזאמען, אבל ער האלט זיך ביי זיינס⁴.

און מיר איז דאס דערווידער⁵, שהנני יודע, שהנני שלא בערך כלל להיות נק' "משפיע". זכות גדול עבורי, והנני מתכבד בזה, אשר רצונו של כ"ק אד"ש ווערט דורכגעפירט⁶ על ידי, אבל אני יודע, שטיטול⁷ זה אינה הולמתי כלל, ואיני רוצה צו ווערען א ציור וכו'.

הענין של הנאום במנין הצעירים של טעמפיל פתח תקוה, ג"כ לא יצא לפועל, משום שהי' צריך מי שהוא לבקש רשות ע"ז מהראב"י דשם, ולא נמצא עדיין די ריכטיגע ווערטער⁹, מי הוא השואל והמבקש ובשם מי וכו'. והענין בזה הוא, שלא יהי' ע"י שום מהמוסדות של כ"ק אד"ש.

(1) = שחבל.

(2) = הי' פועל יותר.

(3) = רציני.

(4) = הננו לומדים ביחד, אך הוא אווזו בשלנו.

(5) = ואצלי זה מאוס.

(6) = מתבצע.

(7) = תואר.

(8) = להיעשות.

(9) = המילים הנכונות.

יראת שמים בלב התלמידים

בישיבת תורת-חיים באיסט ניו יארק, מקום שם בקרתי לרגלי עסקי, למכור להם זשעלאטין, כמעט אז עס איז פארטיג¹ שיתחילו לקנות רק חלב ישראל, שם דברתי בעצמי עמהם, שמצאתי שם אחד ממכריי.

אך בקרתי גם בישיבה אוו סענטראל קווינס, אך ששם הנני מתיירא לדבר בעצמי, פן יזיק לי למכירתי, אך שההשתדלות תהי' מן הצד.

אך עם הרב טשארני, המנהל דשם, דברתי הרבה אודות החינוך דשם, ועוררתיו, שאינם נוטעים בלב התל' יר"ש, שיבואו לביתם וידרשו מאמותיהם להדליק נרות שבת, ומהאבות לקחתם לביהכנ"ס בשבוי"ט וכו'. גם הראיתיו, שלא טוב הדבר בחורים ובתולות גם יחד.

והוא קיבל הכל בכי טוב, שבד"כ הנהו אן עהרליכער² מתנגד, תל' ומוסמך מר' איסר זלמן מלצר מא". אך אמר לי, שביקר הרבה פעמים בהיכל כ"ק אדמו"ר נבג"ם זי"ע זצוקלה"ה, ושכ"ק אדנ"ע כבדו והעריצו.

תפילה בלי רמקול

זלאטניק מתחרט על השטעלע³ שלו שקיבל על שנה זו, כי ההכנות ארכו זמני טובא, ובכל הזמן הזה הי' יכול להיות למדן, לו למד גמ' ותוס' כל הזמן הזה.

והשנית, ס'זועט עהם אויסקומען⁴ להתפלל בר"ה ויוהכ"פ ביחד עם הזיבורית של הקאנסערוואטיווע, היינו אותן שאינן באים רק בג' ימים אלו לביהכנ"ס, ותו לא.

גם, עוד טרם שידוע, האם יוכל אדורכפיהרען⁵ בלי מייקראפאן, ושיהי' טרוד כ"כ עמהם, עד שלא יוכל להתפלל בעצמו כראוי. ועוד.

– ב' נאומיו בימי ר"ה, יהי' א' קודם תקיעות, והב' אחר תפילת מוסף, כפה"נ קודם קידוש. –

והנה, אני החזקתיו, ואמרתי, שאחרי אשר כבר קיבל את המשרה, עליו לנצל את כל הזמן והאפשרות, לפעול עליהם כ"מ⁶ דאפשר, ושיראה לעמוד בתקיפות נגד ההשתמשות עם המייקראפאן, יכול להסבירם שזהו היפך השכל של איש נארמאלי לבוא לביתו של מי שהוא אפילו, לבקש ממנו איזה דבר שיהי' ולבקש באופן שהוא היפך פקודתו ורצונו של המתבקש ועאכו"כ בנדו"ד⁷ ושאחרת בזה

(1) = שסודר הדבר לגמרי.

(2) = יר"ש.

(3) = המשרה.

(4) = יצא לו.

(5) = לפעול שיהי'.

(6) = כל מה.

(7) = בנידון דידן.

אי אפשר, ואדרבה, אם האלקים אנה לידו ענין זה, מסתמא יש לו הכח והעוז והיכולת לפעול עליהם.

סגולה להצלחה

הוצעת, שבתור חיזוק וסגולה להצלחה, ישכים לסליחות בער"ה, ויאמרם אצל כ"ק אד"ש, ויתפלל עמנו שחרית ג"כ, וזה ישמש בתור אינספיראציע' לו לשני הימים (כונתי ג"כ שנלך יחד למקוה, או קודם סליחות, או קודם התפילה, לפי שאין בדעתו לטבול עד עיוהכ"פ הבעל"ט) ... נשאר שקרוב לודאי שיקבל הצעת. אחיו הקטן שמואל סיפר, שכ"ק אד"ש דיבר אליו, שירפה מענין הקאלעדזש לשנה אחת. אך שאינו סר למשמעתו בזה, וכפה"נ, שגם דב ייעצו בזה כזה, להיות שגם כעת הנהו ריקשטענדיג² שנה אחת בקאלעדזש, ומשו"ז א"א בשו"א לדחותה עוד, ולהיות ריקשטענדיג ב' שנים.

בליל אור ליום ו' עש"ק העבר, ביקש ממני מעצמו, בלתי התעוררתי, שאביא למחר תניא בעת בואי לבית, שרוצה שאלמוד עמו מעט דא"ח. וכן הי', למדתי עמו החינוך קטן. גם הבאתי שופר, ולימדתי אותו ראשי פרקים מהלכות תקיעת שופר, כי מי יודע מי הוא הב"ת³ שם אצל הקאנסערוואטיוויים.

הכרזות בעת התפילה⁴

נידון האויסרופענישען⁵ באמצע התפילה של הראב"י, על איזה דף ואיזה שורה עומדים כעת, וכמו"כ תכן ופי' כו"כ תפי', כמו ונתנה תקף, מלך עליון, א"מ זכור רחמך וכבוש כעסך וכו', שכ"ז הוא באמצע התקיעות, ושאו אסור להפסיק. והוא ולאטניק אומר, שאי אפשר לו כלל שלא להפסיק, שמבלעדי זה, לא יהי' להם שום אינטרעס⁶ בתפילה. ע"ז אמרתי לו, אז ביי מיר קומט אויס⁷, שכ"ז הוא צורך התפילה ומותר.

ואמש ראיתי שקו"ט בזה בחוברת המאור⁸, וגם שם יש דיעות להתיר. ויש שם עצה להכריז, שהגם שאסור להפסיק בין התקיעות, מ"מ הכרזות אלו הם מן הצורך, אבל הפסקות שלא מעין זה אסורים.

(1) = השראה.

(2) = נסוג לאחור.

(3) = הבעל תוקע.

(4) קטע זה נכתב בסוף המכתב, ומקומו כאן.

(5) = ההכרזות.

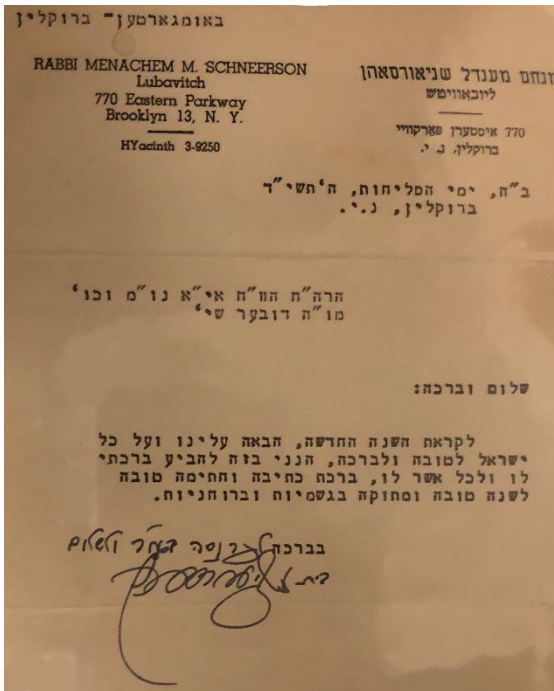
(6) = התעניינות.

(7) = שלי נראה.

(8) שנה ה' חוברת יו"ד עמוד 12.

'המיטב והאידיט'

בעסקי, אין כל ידיעה המשמחת עדיין, וכפה"נ טוהט זיך אויף¹ ב"ה ענינים רוחניים, חלב ישראל, והדומה, אבער צו פרנסה קומט דאס נאך ניט². והנה, לתקופת השנה אבקש, שיזכור נא כ"ק אד"ש, שלא נתחנכתי מעודי, בחינוך אשר ילמדוני איך לכתוב, ואיך להציע ענינים לפני כ"ק אד"ש, והנני יודע ברור, שכתבתי והצעתי ושאלתי הכל בלי סדר כפרא אדם, אבל זה המיטב והאידיט שלי, יודע נא כ"ק אד"ש, מיט וועמען ער האט צו טאהן³.

ויברכני נא, שאיך שיהי', אוכה אז דורך מיר זאל זיך דורכפיהרען די כונה בשלמות, און מיר זאל ניט שאדען ברו"ג, ואוכה להתעסק רוהיגעהייט⁴, מתוך נחת הרחבה והרוחה, בלי עגמ"נ.

דובער בוימגארטען

[הנוסח שהרבי הוסיף
בכת"ק להרב
בוימגארטען, במכתב
דימי הסליחות תשי"ד:]

בברכה
בגו"ר ולשלום בית

(1) = נפעלים.

(2) = אבל אין זה מגיע לכדי פרנסתי.

(3) = עם מי הוא מתעסק.

(4) = שדרכי תתבצע הכוונה בשלימות, ולא יבוא לי נזק ברוח וגשם, ואוכה להתעסק בשלום.

באומגארטן - ב.א.

RABBI MENACHEM M. SCHNEERSON
Lubavitch
770 Eastern Parkway
Brooklyn, N. Y. 11213
Hyacinth 3-9250

מנחם מענדל שניאורסאהן
ליובאוויטש
770 איסטערן פארקוויי
ברוקלין, נ.י.

מכתב הרבי לרהב בוימגארטען לרגל חתונת הורי
אבי החתן, הרה"ח ר' פנחס שלמה ש"י
רבקה גיטל בוימגארטען שיחי לאויש"ט, ביום ז'
כסלו תשל"ד

ב"ה, ה'י' מ"ח תשל"ד
ברוקלין, נ.י.

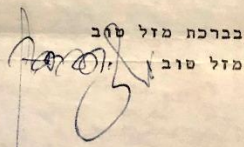
הרה"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ
מוה' דובער ש"י

שלום וברכה!

במענה על ההודעה מקביעות זמן החונת
בנו האברך מוה' פנחס שלמה ש"י עם ב"ג מרת
רבקה גיטל ה'י' ליום ז' כסלו הבע"ל,

הנני בזה להביע ברכתי ברכת מזל טוב
מזל טוב ושתהי' בשעה טובה ומוצלחת ויבנו
בית בישראל בנין עדי עד על יסודי ההורה
והמצוה כפי שהם מוארים במאור שבתורה זוהי
חורת החסידות.

וירוו מהם רוב נחת יהודי אמיחי
חסידותי.

בברכת מזל טוב
מזל טוב

הפ"נ שבמכ" יקרא בעת רצון על הציון הק"י.

שו"י

RABBI MENACHEM M. SCHNEERSON
Lubavitch
770 Eastern Parkway
Brooklyn 13, N. Y.
HYacinth 3-9250

מנחם מענדל שניאורסאהן
ליובאוויטש
770 איסטערן פארקוויי
ברוקלין, נ.י.

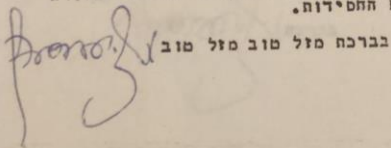
ב"ה, ט' סיון תשכ"ב
ברוקלין

האברך הו"ח אי"א נו"נ וכו'
הרב אהרן יעקב ש"י
וב"ג ה"י

שלום וברכה!

במענה על ההודעה מקביעות זמן
חונתם ליום ה', י"ב סיון הבע"ל,

הנני בזה להביע ברכתי ברכת
מזל טוב מזל טוב ושתהי' בשעה טובה ומוצלחת
ויבנו בית בישראל בנין עדי עד על יסודי
התורה והמצוה כפי שהם מוארים במאור שבתורה
זוהי חורת החסידות.

בברכת מזל טוב מזל טוב

מכתב הרבי לרגל חתונת הורי אם החתן, הרה"ג הרב
אהרן יעקב ע"ה שוויי, ותבלחט"א רעייתו מרת רחל
תחי' לאויש"ט, ביום י"ב סיון תשכ"ב

חמי - דיינס - ת.א.

RABBI MENACHEM M. SCHNEERSON
Lubavitch
770 Eastern Parkway
Brooklyn, N. Y. 11213
493-9250

מחזם מענדל שניאורסאהן
ליובאוויטש

770 איסערן פארקוויי
ברוקלין, נ.י.

בייה, ה' דחנוכה תשנ"ד
ברוקלין, נ.י.

האברך הווייח אייזא נוי"ג וכו'
מוהי גיל שי'
ובי"ג תי'

שלום וברכהו

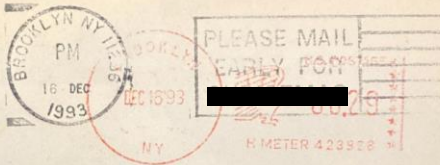
במענה על ההודעה מקביעות זמן חתונתם
ליום ג' יד' טבת הבע"ל,

הנני בזה להביע ברכתי ברכת מזל טוב מזל
טוב ושתייה' בשעה טובה ומוצלחת ויבנו בית
בישראל בנין עדי עד על יסודי התורה והמצוה
כפי שהם מוארים במאור שבתורה זוהי תורת
החסידות.

בברכת מזל טוב
מזל טוב
בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

מזכיר
י"ג.ט.ט.ג
[Handwritten signature]

RABBI MENACHEM M. SCHNEERSON
Lubavitch
770 EASTERN PARKWAY
BROOKLYN, N.Y. 11213

G. Hami
c/o Chabad House
2101 Nueces St.
Austin, TX 78705

למעלה: הרב בוימגארטען רוקד עם בנו יחידו 'בלחט"א הרב פנחס שלמה שי' - סב החתן, בחתונתו ביום ז' כסלו תשל"ד

בצד: סבא רבא של החתן הרב יעקב ליפא ע"ה בירמאן שו"ב, מנשק את מחותנו הרב בוימגארטן בחתונה הנ"ל.

תשורה

משמחת נישואין של
מנחם מענדל ושטערנא שרה שיחיו
בוימגארטען

כ"ח אדר תשפ"ג, שנת הקהל

חן חן על השתתפותכם בשמחתינו!
Thank you for joining us in our simcha!